

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

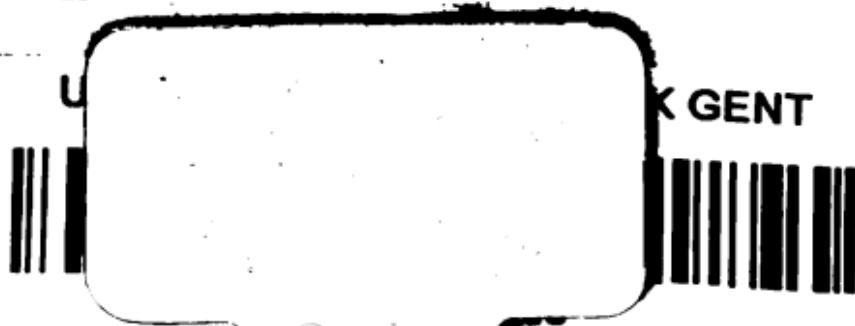
La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

hsl 9789

Le Commissaire

Journal de la police et de l'ordre public
éditions de la Presse Sociale

DE BELLO
TARTARICO
HISTORIA;

In quâ, quo pacto Tartari hac nostrâ ætate Sinicum Imperium inuaserint, ac ferè totum occuparint, narratur; eorumque mores breuiter describuntur.

Auctore R. P. MARTINO MARTINIO, TRIDENTINO, ex Provinciâ Sinensi Societatis IESV in Verbum missio Procuratore.

Editio altera, recognita & aucta.

ANTVERPIE,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.
M. DC. LIV.

3

AUGVSTISSIMO
POTENTISSIMO QVE
IOANNI
CASIMIRO,
POLONIAE AC SVECIAE
REGI.

 OGITANTI mihi
tot tantaque Aug-
ustæ Familiæ
MAESTATIS
VESTRAE in Societatem
nostram , maximeque Pol-
onicam, collata beneficia,
animumque semper bene-
uolentissimum, nemd̄ alius
præter ipsam occurrit, qui
francce meam de Bello

A 2 Tarta-

Tartarico scriptiunculam
 potiori iure sibi vindicare
 possit. MAESTATI VE-
 STRÆ cum Cosaccis ac
 Tartaris Europæ viciniori-
 bus bellum est , non vnâ
 iamnunc de ijs reportatâ
 victoriâ inclytum. Produ-
 co alios , non multùm &
 moribus & corporis atque
 animi habitu abhorrentes,
 vti nec finibus admodum
 dissitos ab ijs , qui ad Se-
 ptemtrionē magis vergunt
 (vt mihi ex multis fit ve-
 rosimile;) tametsi ingenti
 terrarum spatio distent ,
 quâ ad Austrum spectant ,
 moribusque ac totâ regi-
 minis

minis formâ Borealibus illis non nihil cultiores ; vt plusculum mitioris ingenij ex cælo ac solo mitiore hausisse videantur. Illi à MAIESTATE VESTRA vici ; hi apud Sinas victores sunt. Sisto hos , vt & ipsos vincat victores, non armis, sed beneficijs ac muneribus ; quibus deuincti primùm , mox etiam vici illorum animi, suaue iugum Fidei ac Religionis Christianæ , aliquando tandem è Cimmerijs illis tenebris eruti, agnoscant atque amplexentur. Hoc MAIESTATIS VESTRAE auxilio,

xilio, hac opē Expeditio
Sacra, quam ex Sinâ in
Tartariam instituere cogi-
tamus, promouebitur sua-
uiter; & nomini eius tantò
maior accrescet gloria,
quantò nobilius est anima-
rum salutem procurare,
quàm Regna & Imperia
fubiugare. Regium enim
hoc iter est, hac itur ad
Cæluim viâ, beneficentiâ in
miseros mortales, ac de
omnibus optimè merendi,
quoad facultas suppetit,
promptissimâ voluntate.
Deus Opt. Max. MAIE-
STATEM VESTRAM
cum totâ Augustâ Fami-
liâ

liâ suâ quâm diutissimè
Ecclesiæ & Regno incolu-
mem seruet. Ita demissis-
simis votis cum totâ Socie-
tate nostrâ precatur

MAIESTATI VESTRÆ

æternum deuotus

Martinus Martinius.

A 4 LE-

LECTORI SALVTEM.

OLENT, Candide
Lector, qui peregrini-
nis lustratis regio-
nibus reuertuntur
in patriam, conue-
niri magno studio, & quæstionibus
penè obrui à varijs circumstanti-
bus, euentus itinerum, ignotarum
terrarum situm & naturam,
gentium mores, ceteraque id ge-
nus discere auidè cupientibus. Id
ipsum ego, ultimo ex Oriente de-
latus in Europam, quotidie ex-
perior, dum varijs in urbibus,
per quas transeo, varij omnis
generis homines accurrunt, quis-
que Sinensis Regni præsens fit
status, cupide omnes exquirunt.

Sed

Sed cùm illud probè intelligam,
 res tam varias tumultuario ser-
 mone exponere , perquam diffi-
 cile ; solis committere auribus, ad
 memoriam posterorum parum
 utile eße ; aduertamque ad hæc,
 ut maxime velim omnibus, pau-
 cis tamen tanto è numero mei me
 copiam facere posse : constitui ,
 usitato exemplo , que de Impe-
 rio illo Incolisque , cùm ex Si-
 nensium Annalium diligentí vo-
 lutatione , tum ex connectu &
 conuersatione-cum varijs , de-
 cens per annos ibidem commora-
 tus assequi potui , ea vulgata
 typis omnibus facere communia ,
 & quod sermone non possum ,
 scriptis unumquemque meis con-
 uenire.

Eo consilio, cùm anno M.DC.LI.
 Superiorum meorum designatione
 A s desti-

IO. P RÆFATI O

destinatus Romam esse, adolescentis apud Sinas Religionis negotijs tractandis Procurator, collecta iam pridem à me hunc in usum Sinensis Historia peruetusta exemplaria, deductosq; incredibili diligentia ab ipso Noëmi diluvio Fastos, mecum comportani. Tabulas etiam Geographicas, & Imperij uniuersi, & Prouinciarum singularum, quas adhibitis Sinicis mappis, inspeccaque varijs in peregrinationibus regione prope totâ, quâ potui accurratione delineavi. Ita enim existimabam Europeis facturum me longè gratius, si, non qua tellus ista fert, aut pretio aut nouitate exteris cara, sed quantum est, vastissimum illud Regnum spectandum offerrem, Prouinciarum extensionem limitesque,

AD LECTOR E M . II

tesque , urbium situs ac interiuallia , montes , silvas , lacus , flumina ; verbo , totam Sinam sub unum quasi aspectum ponerem : tum vero , à quibus , quóve tempore hac Regna incoli cæpta , quibus subiecta Imperatoribus , agitata bellis , legibus sacrificique constituta sint , repetito altius exordio , ex accuratissimis , summâque fide conscriptis Gentis illius monumentis , edocerem . Liberanda etiam mihi occurrebat R. P. Nicolai Trigautij , viri planè Apostolici , obligata fides ; quam ille (cùm anno huius saeculi decimo quinto ex Oriente in In Præ- Europam redux , Romæ notum fat. Lib. iam omnibus de Sinis librum vulgabat) Lectori dederat , atque Annales Sinenses , à quatuor ferè annorum millisbus , per con-

continuos saeculorum gradus deductos, redigendos à se in compendium, euulgandosque addixerat.

Hos ergo promissos Annales ego primum Philippinis in Insulis, dum nauigi opportunityem per aliquot menses exspecto, ordinare aggressus sum. Deinde ab Hollandis captus, detatus in Iauam (nouam Bataniā dicunt) nactus ibidem Hollandicam classem, solui cum eâ in Europam, die prima mensis February anno M. DC. LIII. & superato Rona Spei Promontorio, circumnavigatisque Insulis Britannicis, quâ parte Americam respiciunt, inter Scotiam demū & Islandiam Bergas Noruegiae appuli die XXXI. Augusti eiusdem anni. Inde mox Hamburgum, atque in Hollandiam,

diam, uti & Antuerpiam Bruxellamque deueni: unde & hac in lucem dedi.

Ceterum in superiore illa septem mensium continuâ navigatione (tantum enim scilicet ad Africum Bonâ Spei Promontorium per dies viginti fecimus excursionem) inquieto illo usus otio, circumstrepente non undarum tantum, sed vectorum tumultu, utut loci temporisque ratio ferebat, predictos Annales ad calcem propè perduxerunt. Ad hanc, novum Orientis Atlantem, distinetas Provinciarum Tabulas Geographicas, quas haec tenus non vidit Europa, diligentius recognisi, adieciique breuem Regionum Urbiumque illustrationem; ut ex illarum amplitudine frequentiaque illud Christianus Lector colligat,

quam-

quantus se explicet hic Operario-
rum Apostolicorum sudoribus, &
diuinæ gloria amplificanda cam-
pus. De quo illud Sernuatoris ve-
Matth. rissimè affirmare possim, Messis
9. multa, operarij autem pauci.

Verum, dum utrumque illud
Volumen, in eâ quam ita assidua
profectiones facile turbant, quie-
te, denuò inspicio, reuocoque ad
linsam; & Sinensem Chronolo-
giam cum eâ quam sacra Littera
nobis tradunt, compono (ut mul-
torum auditati aliquid quo se
interim pascat, offeram) breuio-
rem hanc Tartariei Belli narra-
tionem premitto, qua veluti fa-
cem preferat secutura Historia;
funestam illam quidem, luctuo-
samque Sinis; ex quâ ipsâ ta-
men, ille qui aduersa latit tempe-
rat, fortiterque & suauiter om-
nia

nia disponit, nouum Fidei nostræ
 splendorem accedit; ut veluti
 ventis flamma, ita hoc belli tur-
 bine agitata Religio, maiorem
 clarioremque diffundat lucem;
 qua iam non Sinas tantum, sed
 ipsos Tartaros, in umbrâ mor-
 tis sedentes irradiet. Iam tum
 enim cùm è Senis ego discede-
 rem, ex ijs non pauci, interque hos
 è Regiâ familiâ vir Princeps,
 collustrati ab eo qui illuminat Ioan. i.
 omnem hominem venientem in
 hunc mundum, discusâ idolo-
 latriæ caligine, è tenebris verè
 Tartareis emersere, & saluta-
 ribus undis abluti, illum agno-
 nere, qui lucis aeternæ candor
 est, CHRISTVM IESVM.
 Faciat Pater luminum; qui So-
 lem suum his Populis oriri fecit,
 ut illa nouæ lucis felix aurora.
 proce-

procedat, & crescat usque ad perfectum diem.

Te porro, mi Lector, illud rogo, ut si quando incultam sermonis asperitatem & barbariem in hoc Opusculo deprehenderis, Barbaricum Bellum te legere memineris; & ab eo quidem scriptum, qui omnem Latini sermonis elegantiam (si qua tamen ea umquam fuit) peregrina lingue ad discenda primum studio, usque deinde, penitus oblitarit; cuique faciendis magis, quam scribendis pro diuinâ gloriâ arduis rebus per annos plures occupato, ruditis incultiisque styli vitium facile, uti spero, condonabis.

Ceterum cum in toto passim Historiae sequentis contextu frequens incidat mentio praecipuum Imperij Sinici Provincia-

rum

rum & Vrbium, que à varijs exercitibus expugnare, propugnata, occupata, aut vastata sunt, à Septentrione ad Australium, & ab Occasu ad Orientem, aut contrà: ne forte in terris & nominibus apud Europeos parum notis, Lector benevolus ad plurimi, velut errabundus aut hætitans, subsisteret; opportunum mihi visum est, breuem huismodi Prouinciarum & Vrbium catalogum premittere, cum Tabulâ Geographicâ itinerum duce; non accuratâ illâ quidem, sed ab ipsis tamen Sinarum Philosophis delineatâ, & quæ ad præsens negotium sufficere videatur.

Accuratiores autem eiusdem Imperij mappas, Vniuersales & Particulares, cum exactissimâ

B Pro-

18 PRÆFATIO AD LECTOREM.

Prouinciarum, & Urbium singularum, rerumque in illis contentarum descriptione; Longitudinum item ac Latitudinum gradibus, & ceteris omnibus que ad Astronomica, Geographica Naturalem & Humanam Historiam pertinent, Atlanti meo Sinico reservandas esse, prudens quilibet facile animaduertet; ne debitam ampliori Operi gratiam ostentatione prematur subtrahamus.

DE

DE BELLO TARTARICO HISTORIA;

In quâ, quo pacto Tartari hac nostrâ etate Sinicum Imperium inuaserint, ac ferè totum occuparint, narratur; eorumque mores breniter describuntur.

A R T A R I (antiquissima in Asiam gens, & multarum gentium principium, iam à quatuor milibus annorum Sinico Imperio inimica) sèpè acria bella cum Sinis gesserunt, & quamuis aliquoties vicii fuerint, sèpius tamen victores extiterunt. Tartaros autem voco gentem Tartari, illam, quæ ad partes Septentrionales quisita est, ultra famosam mutum Sinarum, ab Occasu in Orum extensem, quo, per trecenta & plura millaria Germanica continuatâ quasi serie exstructo, excludebatur, ne Sinicum Im-

Tartari,
antiqui
Sinarum
hostes.

B 2   perium

perium inuaderet. Gentem hanc Sinæ ipsi, iam ab antiquis temporibus ob litteræ R. defectum Tata vocant. Ea veterem Tartariam, tum Orientalem hactenus Europæis ignotam, tum Occidentalem incolit; vbi Samahania, Tanyu, Niuche, Niulhan & similia gentis Regna, à minore Tartariâ & Regno Cascar nimis ad mare usque Orientale supra Iaponiam; vbi per fretum Anian ab Americæ Quœuirâ separantur, si tamen hoc fretum est, & non continens. Non est autem animus, omnia eorum bella cum Sinis habita hoc loco describere; sed illa tantum quæ postremis his annis nobis præsentibus peracta sunt; reliqua in Epitome meâ Sinicarum Historiarum reperientur. Ut autem ordine procedamus, unde, & quo modo hæc orta sint, paulò altius petendum est.

*Tartari
etiam o-
lim Sinas
occupa-
runt.*

Sciendum ergo, Tartaros veteris Tartariæ occidentaliores (de quibus Marcus Paulus Venetus, & Aytonius) postquam totam ferè Asiam in suam potestatem redigissent, Sinis etiam bellum intulisse (quorum regionem Catayum & Mangin Marcus Paulus Vene-

Venetus, & Aytonius vocant;) idque ante magni Tamerlani tempora, qui dumquam Sinas occupauit, ut per-
peram quidam scripserunt. Floruit enim ille postquam iam Tartari e
Tamer-
lanus Si-
nas non
occupa-
uit.

Sinâ electi fuissent, nimirum circa annum Domini m. cccc. vi. quo tempore Taiçungus, secundus Taimingæ Familiae Imperator, pacificè toti Sinæ imperabat, nimirum Prouinciis omnibus, quæ intra murum magnum clauduntur: Sinicum autem bellum cum Tartaris, quod Venetus tangit, (ut ex Sinicâ patet Historiâ ac Chronologîa) anno à Christo nato m. cc.vi. incepit fuit, & ipsos LXXIII. annos perduravit. His exactis annis tandem victores omnino Taitari, totum potentissimum Imperium, extinctâ Sungâ Imperiali familiâ, occuparunt, anno nimirum m. cc. LXXVIII. & ita pacificè satis rexerunt annis LXX. nouâ *Tartari.* stabilitâ familiâ, quam Iuenam voca- *in Sinâ* bant; ex quâ, continuâ successione, *Impera-* nouem omnino suêre in Sinis Tar- *tates.* tari Imperatores. Venetus autem non dum omnino confecto bello Sini- co, cum Tartaris Sinas ingressus est

B 3 anno

22 DE BELLO TARTARICO

anno M. CC. LXXV. ut patet ex illius scriptis.

Interea Sinicis deliciis fracti, Sinicos induerunt mores, & paulatim fortitudinem Tartaricam dediscentes, nimia debilitati pace, Sinæ euaserunt. In eos itaque vilissimus quidam homuncio, Chu dictus, insurrexit; erat is idolorum sacrificiorum famulus. Hic gentis Sinæ sortem miseratus, & regnandi ambitione tactus, primò latronis egit personam; cui, cum naturâ generosus, audax, manu ingenioque promptus esset, nec animus, nec artes, nec socij, nec fortuna defuerunt, quibus paulatim excrescens, ingentes congregauit exercitus. Relictis ergo montibus & latronis personâ, iam Dux factus, aperto marte Tartaros aggredi est ausus, ac multis confectis bellis, egregias de illis reportauit victorias. Demum ex toto Imperio Sinico eos omnino eiecit, & totum Imperium victoriarum præmium habuit, anno Dñi M. CCC. LXVIII. Hic Taimingam Familiam Imperialem instituit, & primus illius Imperator, Hungiis dici voluit, quod magnum Belligerum sonat.

Facil-

Vilius ac
infime
fortis ho-
mo Tar-
taros ē
Sinā en-
cit.

Origo
Taimin-
ga Fami-
lia apud
Sinas.

Facillimè ergo tamquam patriæ Ser-
 uator ab omnibus Prouinciis fuit agni-
 tus , cumque tamquam Sinam ciuem
 suum , summi æquè ac infimi ample-
 xati sunt. Sinica enim gens non magis
 exteris odio prosequitur ac vilipen-
 dit, quam suos amat ac æstimat. Quare Nanking,
 in maximâ Nanking vrbe , ad Kiang ^{regia}
 maximi fluminis ripam (quod Sinæ
 ob magnitudinem & aquarum molem
 Filium maris vocant) Regiam sedem
 posuit; & breuissimè stabilitis Imperij
 rebus , de suis Sinis securis, non con-
 tentus Tartarorum ex Sinâ ejectione,
 in ipsam irruptit Tartariam , & victo- ^{Tartari}
 riā prosequitur ; variis cladibus eos ^{vitiæ}
 afficit , terramque foedissimè vastat:
 demum ad tantas angustias Tartaros
 Orientales redigit, ut depositis armis,
 promisso tributo, pacem petere coacti
 sint. Hoc præcipue Niuche Tartari
 fecerunt , ad quorum terras Tartaro-
 rum pars ex Sinis profligata confuge-
 rat. Hi ergo quotannis per vicinas
 Leaotung terras , Sinas ingredieban-
 tur , ad commercia tamquam subditi
 vel amici admissi ; bellum autem non
 cogitabant, ferè ad egestatem redacti.

24 DE BELLO TARTARICO

Tartarie merces. Adferebant autem Ginsem, radicem illam à Sinis adeò æstimatam; animantium pelles omnis generis, Castorum, Vulpium, Martium ac Zibellinas pretiosissimas; demum & equorum crines, ex quibus Sinenses reticula sua conficiunt; quibus & mares capillos stringunt capitum, hoc ornamenti genere stolidè læti. Paulatim autem Tartari illi in septem Hordas siue Dynastias creuerunt; & demum inter se bellantes, in Regnum unum euaserunt, circa annum Domini M. DC. Niuche Regnum vocarunt.

Occidentalioribus autem Tartaris Tanyu Regni, pace initâ tributum vel dona Imperator Sinicus quotannis transmittebat, ut ab armis quiescerent. Nec indecorum sibi hoc credunt Sinæ, ut bellum auertant, quod ex Philosophorum suorum doctrina damnant maximè, & solùm suscipiendum, cum reliqua omnia ad quietem & conservationem Provinciarum desunt.

**Sinicu-
Impera-
tor sine
infamia
notâ Tar-
taris do-
na dat.** Interea meticulosi Sinæ, & antiquis ingens ad suarum diuitiarum hostibus patrum fiti-
muri cu-
stodiām
contra
Tartares. dentes, numquam murum illum magnum absque ingenti praesidio relinquebant,

quebant, decies centena militum milia seu millionem (vt vocant) ad illius custodiam continuò alentes, quā longè ab Ortu in Occasum extenditur.

Imperium itaque Sinicum sic stabilitum ac firmatum, sub Taimingâ Familiâ constanti pace ac quiete truebatur ferè per ducentos quinquaginta annos. Eo autem tempore quo Tartarorum septem Dynastæ inter se pugnabant, felicissimus Vanlieus Imperator, ex Taimingâ Familiâ decimustertius, toti Imperio iura dabat. Hic Imperium sumpsit anno à partu Virginis M.D.LXXXII. & usque ad M. DC. XX. perbellè rexit, magnâ tum prudentiæ tum æquitatis ac iustitiæ famâ. Interea verò Niuche Regni Tartari ita excreuerant ex quo in vnum coaluerant Regnum, vt Sinis indies magis magisque formidabiles essent: quare de illis in officio continendis & vastandis Sinici Præfecti secreta inter se consilia habuerunt. Tanta est autem penes Sinicos Præfectos auctoritas ac potestas, vt quamuis tamquam Regis sui mancipia ad illius nutum vivant; tamen in commisso sibi munere ob-

In Sinis multorum annorum continua pax.

Tartarorum multiplicatio Sinis formidabilis.

Sinae de Tartaris vastandis cogitant.

num publicum peragendo, tamquam
absolutissimi domini agant, nisi vel ab
Imperatore, vel à maioribus fortè im-
pediantur Præfectis: atque ideo à Lu-
sitanis Præfecti illi nuncupati fuere
Mandarini, quia *mandare* ipsis ita
proprium est, ac si supremâ quadam
potestate prædicti videantur. Interea
prætermisso nomine Madarinorum,
Præfectos eos nuncupabo.

*Prima
belli Tar-
tarici
causa.*

*Secunda
causa.*

*Tertia
causa.*

*Prima in
Sinas
Tartaro-
rum ir-
ruptio.*

Primò itaque Præfecti Tartaros
mercatores malè in Leaotung Prouin-
ciâ, quæ Niuche Regno confinis est,
excipiunt, ac bonis subinde priuant:
mox, cùm Rex Niuche Regni, filiam
suam alteri Tartaro Regi in vxorem
dare vellet, politicis ratioñibus Status
adducti, hoc ipsum impediunt: demum
Niuche Regem, nihil sibi ab amicis
metuentem, fraude capiunt, ac perfidè
occidunt. Huius verò filius, has vltu-
ris iniurias, collectâ validâ militum
manu, repente murum magnum supe-
rat, per frigore concretum fluuium co-
pias inducens, & eodem impetu ingen-
tem Vrbem Caiyuen, alij Tuxun di-
cunt, Tartariæ vicinissimam inuadit
ac capit anno M. D. C. xvi.

Ex

Ex hac Vrbe per Indum idolorum sacrificulum (Lama vocant) ad Imperatorem Sinicum epistolam mittit, Tartarico exaratam charactere, sed non barbara continentem: in eà verbis planè humilioribus, ac submissione plenis, Imperatorem admonebat, se quidem ob acceptas à Sinicis Præfetis iniurias, bellum mouisse; Vrbem tamen redditurum, ac arma omnino depositurum, si audiretur, & illata per iniuriam damna sarcirentur. Acceptâ hac epistolâ, Vanlieus Imperator, licet alioquin magnâ polleret prudentiâ, ac insigni esset in rebus agendis experientiâ prædicta, in hoc tamen negotio iam senex minùs prouidè egisse visus est. Nam minoris rem ducens quam ut in Aulâ regiâ tractaretur, summis Præfectis causam commisit. Hi verò pro consuetâ superbiâ, nec responso Tartaricum Regem, tamquam Barbarum, dignati, quod inueniretur qui apud suum Imperatorem de iniuriâ expostularet, indignabantur.

Tartarus Rex spretum se videns, nec responso de iustissimâ re quam petebat dignatum, irâ in rabiem versâ, vt summ.

*Præfeti
tarorum
contra
Sinas.*

*Sinicorū
quorum-
dam Pre-
fectorum
superbia
Tartari-
cum bel-
lum ac-
cendit.*

*Barbarū
ac super-
stitionis
Tartari
Regi vob-
ut summ.*

ut patri suo parentaret, ducenta Sina-
rum millia se occisum vouet, more
gentis. Tartari enim cum nobiliores
moriuntur, simul famulos aliquos, mu-
lieres, equos, arcus ac sagittas in ro-
gum iniiciunt, ut mortuo etiam post
mortem seruitia sint; quamvis modo,
occupato Sinico Imperio, barbarum
hunc morem reliquerint, ab ipsis Si-
nis correcti. Mox etiam vtricia arma
circumfert, & cum quinquaginta equi-
tum millibus Leaotung Prouinciae
Leaoyang metropolim infesto petit

Leaoyang metropoli obsideatur ac capitur.

agmine, ac obsidione cingit. Vrbem
ingens militum numerus custodiebat,
qui ut plurimum sclopetis armati
erant: Tartari autem solo acinace, ar-
cu ac sagittis, iisque admodum præ-
stantibus incredibili dexteritate vtun-
tur. Cum autem sclopetariorum pilas
quam maximè formidarent, ignotum
illis armorum genus statagemate elu-
serunt. Militibus enim antesignanis
crassum asserem pro scuto dedit Rex
Tartarus, quo tecti ac constipati equi-
tes, ligneum parietem conficiebant;
hos sequebantur qui scalas ad moenia
scandenda portabant; ultimum agmen
fortissi-

*Stratage-
ma con-
tra sclo-
pes.*

fortissimi occupabant equites. Ita ex quatuor partibus Vrbem aggressus est: primas sclopetariorum pilas asserum muro exceptit; tunc velocissimè vndique scalæ applicatæ sunt, mœnia superata, ac demum Vrbs occupata. Ea autem fuit Tartarorum velocitas (quā insignes sunt, cuique præcipuas roboris partes tribuunt) ut Sīnis spatiū non dederint ad denuò oneranda sclopeta. Nec parum Sīnis obfuit sclopetariæ artis imperitia; vnde repentina malo artoniti, quā data porta fugerunt: sed à velocissimis Tartarorum equitibus occupati plurimi occisi sunt. Hac obtentâ vrbe non diu cunctatus Rex Tartarus, eodem impetu alias minoris nominis in suam rededit potestatem; inter quas etiam nobilissimam Quangning occupauit. Inde progressus quam/celestimè, Leotung Prouincia superatâ, in vicinam Peking penetrauit. Sed cum à regiâ vrbe septem tantum aut circiter distaret leucis, vltrâ, ne intercluderetur, progredi timuit, quod vndique Sinarum ingentes confluenter exercitus. Tantus autem regionis, per quam Tartari vagabantur,

*Varie
Civitates
occupan-
tur.*

30 DE BELLO TARTARICO

*Tartari
captas
urbes ut
tradient.* gabantur, incolas ac milites inuaserat pauor, vt maximâ ex parte mœnibus vacuis relictis aufugerent. Tartarus enim resistentes vrbes ac ciuitates non modò diripiebat, sed igne ac ferro omnino yastabat; illas verò, à quibus sine vi admittebatur, spoliatâ dumtaxat vrbe, ac incolis saluis relictis, mitius tractabat. Ita quamplurimis collectis diuiniis victor ad Leaotung metropolim reuersus, nouis mœnibus eam cinxit ac muniuit, antiquis dirutis, ea infausta esse ab ariolis edoctus.

*Tartarus
Rex, Si-
narum
Impera-
torem se
vocat.* Hic denum se Sinarum Imperatorrem vocari iussit: & quamuis nihil ex Sinico Imperio occupasset præter ultimam illam Orientalem appendicem in Leaotung Prouinciâ; tamen iam spe totum Imperium deuorarat. Dicitus est ergo Sinico nomine Thienmingus, anno regni sui tertio, qui fuit à Christo Domino M. DC. XVII.

Eodem anno, Imperator Vanlieus, rogatus à quibusdam ut Patres Societatis Iesu, Christianæ fidei propagatores, Regno expelleret; postquam saepius abnuisset (nam Christianam rem ac Patres amore prosequebatur) tandem

tandem importunitate maximi cuius-dam Præfecti, Xinkio dicti, victus (qui capitalis Christianæ Religionis hostis pridem fuerat) decretum fecit, ut Patres, qui Christianam rem in Sinis procurabant, eiicerentur omnes. Per varias Provincias Patres sparsi erant; vnde aliqui occultè à Christianis Præfectis fetuati sunt, reliqui caueis clausi, Macauum sunt alegati; quo in itinere incredibilia die nocturna in summis angustiis illis perpessi sunt; aliqui etiam crudeliter à Præfectis verberibus cæsi, non sine gaudio, quod digni habiti essent pro nomine Iesu aliquid pati. Ad hæc Vanlieus Christianam Religionem suis interdixit. Hac occasione Sinenses, qui ex idolorum siluis ad Domini pascua accesserant, pulcherrima suæ Fidei a constantiæ dedere exempla: cuius persecutionis narratio prolixior etsi alterius est loci, perstringenda hic tamen *Ob perficit*, ut Diuinam Providentiam admiri-remur, quæ tunc acre bellum Sinis *in Christianos* mouit, quando rem pacemque Christianam perturbabant. Eo certè anno *Deus Si-effectum est ut Tartari radices illas in-næ punie-*
Sinico

Sinico Imperio figerent, ex quibus tantum postea creuerunt, ut Taimingam Familiam extirparint, ac Sinicum ferre totum occuparint Imperium, quando aliqui inter Sinas Christianam rem radicitus extirpatum ibant. Sed creuit, ut solet, persecutione Fides eam in magnitudinem, quam hodie latetur Ecclesia; & suum Sinæ Imperium, nisi rebus illorum afflictis succurrat Deus, penè amiserunt.

Interea tamen Sinenses de expellendo hoste solliciti, per Praefectos totâ Sinâ delectum habent. Sexcenta selectorum militum millia conscribunt: Rex etiam Coreæ (quæ oblonga peninsula est inter Sinam & Iaponiam) duodecim millia Sinico Imperatori in auxilium mittit. Cum hoc ergo potentissimo exercitu circa Martij initium M. DC. XIX. in Tartaros mouent. Tartari audacter obuiam procedunt: aperto, & diu dubio marte pugnatum: tandem Sinarum exercitus in pugnâ fusus, & quinquaginta millia cæsa, & viatores. præcipui exercitus Duces. Tartari, ut solent, velocissimè victoriam prosequuntur: duas eodem die ciuitates diripiunt.

diripiunt ac comburunt, igne ferroque vastantes omnia. Post hanc, praedantes ad ipsa usque Peking Regiae moenia penetrant; urbis tamen expugnationem tentare non ausi, in quam infinita erat tormentorum copia, & ad octoginta milium millia praesidium. *In Regiâ Peking pauor ac confusio.*
 tentur Sinæ, tantum pauoris ac confusione Regiam invasisse, ut iam de defensandâ Regiâ Imperator cogitaret, ac Australiores petere Provincias decerneret: quod re ipsâ fecisset, nisi Praefectorum aliqui oblitissent, suggestentes illi, hanc fugam animos Tartaris addituram, & omnino totum turbaram Imperium; nihil enim aliud esse fugere, quam terras inimicis cedere. Fatentur præterea, quod si Tartari impressionem fecissent, urbem omnino occupaturos fuisse. Verum hi potius prædæ ubique inhiarunt. Longè enim lateque diffusi, urbes, ciuitates, ac oppida obvia diripuerunt, & ubique ingentem Sinarum vim crudelissimè *Abduili* mactarunt; ac demum reliquis locis *prædis revertuntur Tar-* omnibus relictis sine praesidio, in ultimam Leaotung partem regressi sunt, *tari.* spoliis onustissimi.

34 DE BELLO TARTARICO

- Moritur** Post hæc anno m. d.c. xx. moritur
Vanlieus. Imperator Vanlieus : succedit eodem
Succedit anno filius Taichangus ; qui , dum
Taichan- contra Tartaros nouas colligit vires,
gus ; sed nondum absoluto quarto Imperij
cito mori- mense , & ipse moritur . Succedit
tur.
- Eligitur** Thienkius ; qui vbi Imperium assum-
Thienkius. psit, destinato ad Coreæ Regem Lega-
 to, actisque de missis ad suum subsidio
 gratiis consolatur eum de suorum clade
 in Sinico seruitio acceptâ ; magnifi-
 centissima ac Sinico Monarchâ digna
 munera mittit, eâ mente ut maiora ex-
Coreani torqueret auxilia. Coreani enim , ut
Sinu for- situ loci , ita fortitudine bellicâ ad
tiores. Iapones accedunt proximè.
- Noue cō-** Ut porrò solidius imminentia ma-
tra Tar- lo obuiam iret , ex toto Imperio noua
tiros spra- accersit auxilia : ita ingentes exercitus
paratio- in Leaotung transmisit, Tartaris in re-
nnes. liquas Provincias vltiorem ingressum prohibitus ; quibus ut facilius
 prouideret , annonam & reliqua sub-
Thiencin mittendo , in Thiencin quoque portu
portus ingentem nauium classem præparauit.
commo- Thiencin autem statio est , ad quam
dissimus. quâ mari , quâ fluminibus , ex totâ Sinâ
 facile naues penetrant , ac congregan-
 tur

tur incredibili sèpè numero. His igitur compendio itineris mari omnia facile submittebat. Leaozung enim Prouincia tota ferè mari alluitur, & maritimo itinere duorum tantùm dierum à Thiencin emporio distat; cùm terra in multò longiorem se tractum exporrigat.

Inter Duces auxilia adducentes, mulier fuit, quam verè Amazonem Sinae fornissem vel Penthesileam alteram vocabimus. Illa ex Suchuen, Prouincia satis remotâ, cum tribus millibus adfuit, viriles non modò animos, sed & vestes induta, imò & titulos assumens qui in virum, non féminalm conuentent. Hæc non rara contra Tartaros dedit fortitudinis exempla; & posteà quamplurima contra rebelles, qui in Sinicum insurrexerant Imperatorem. Venerat autem filioli loco, quem bello ætate non parem domi reliquerat in proprio Regno. In montibus enim Suchuen Prouinciae Regnum quoddam est Sinis non subiectum, sed iuris sui: solum quippe honoris causâ titulum Regium ab Imperatore accipit Sinico; de reliquo Montani soli

C 2 suo

suo obediunt Regi, ac tributa soluntur:
ac fortitudine bellicâ ceteris totius
Imperij militibus longè præstant.

*Pium
Christia-
norum
inuen-
tum.*

Hac usq; occasione, Christiani Do-
ctores (Doctorum autem summa
isthic æstimatio atque auctoritas est)
præsertim Paulus & Michaël, Impera-
tori persuaserunt, ut à Lusitanis maio-
ra nonnulla tormenta peritosque eo-
rum libratores deposcat. Erat Chris-
tianorum Præfectorum mens, eâdem
occasione Patres ac rem Christianam
apud Sinas restituere. Placuit res Im-
peratori: Patres, qui hactenus occulte
rem Diuinam procurabant, adesse iu-
bentur; noui non pauci admissi cum
Lusitanis militibus sunt: ita res Chris-
tiana, consensu Imperatoris, ad hæc
usque tempora, fremente dæmone ac
Christianæ Religionis inimicis, per-
bellè processit, continuoq; augetur.
Ac Deus quidem Imperatoris in rem
Christianam amorem liberalissimè re-
muneratus est. Antequam enim Lusi-
tanica aduenirent subsidia, & Tartari
omnino ex Leaotung electi sunt, &
incolæ nimiam Tartari Regis crude-
litatem detestantes, aduenientibus Si-
nis

*Tartari
omnino
electiun-
tur.*

nis vltro portas aperuere, in praefidia sic insurgentes, vt ipsam etiam metropolim Leaoyang recuperarint. Nam Rex Tartarus, aliis bellis in Tartariâ occupatus, subuenire in tempore non potuit. Ita partim res Imperij respirarunt, partim Tartari repressi sunt.

Ceterum quamuis instabilis fortuna Sinis lætiorem ostenderet vultum, quieta tamen, more suo, non fuit.

Nam Rex Tartarus, confectis in Tartariâ rebus, iterum in Leaotung irrupt, ac præmissis sexaginta equitum millibus imperauit, vt metropolim Leaoyang obsidione cingerent; se deinceps priorem exercitum cum maioribus copiis subsecuturum. Quadragesita horarum spatio munitissima vrbs iterum in Tartarorum peruenit potestatem, quibus tantâ contentione utrumque pugnatum est, vt ex Sinico præsidio triginta millia desiderarentur. Nec Tartaris incruenta victoria fuit: magnam enim & quantam vix ante stragem acceperunt, viginti milibus suorum desideratis: imò urbem non recuperassent, nisi à Sinico Praefecto, ingentibus sponsionibus cor-

*Iterum
Tartari
bellum
mouent.*

*Leaoyang
vrbs ite-
rum abfi-
detur ac
capitur.*

*Preditor
Sina.*

C, rupto,

rupto, porta, ut Sinæ loquuntur, aper-
ta fuisse. Ut fuerit, Tartari urbem
recepérunt: Pro-rex dolore vicitus
suspendio vitam abrupit: Visita-
tor Regius viuus in hostium venit
potestatem; numquam tamen Tarta-
ris honorem aut nomen Regium dare
voluit, indignuni dicens, Barbaro se
submittere. È constantiâ ab ipsis ho-
stibus laudatâ, libertatem obtinuit.
Verum qui ab hoste vitâ donâtus est,
illo longè crudelior, eam laqueo sibi
ipse ademit, quod sciret, more gentis,
apud Sinicum Imperatorem mortis se
eisfe reum, quia infeliciter pugnarat.
Occupatâ in hunc modum urbe, Tar-
Tartaro- tari ciuibus edicto publico significa-
rum ve- runt, neminem se occisuros, si more
mores. Tartarico capillos raderent, ac vestes
Tartarieas induerent. Tartari enim
(ut ex occasione nonnullos eorum
describam mores) capillos non alunt;
Tartaro- caput continuò radunt; barbam etiam
rum ve- totam eradicant, oblongis relictis my-
stis, ac stacibus; In occipite modicos finunt
mores. ex crescere capillos, quos pulchrè con-
texunt, & ab humero quasi caudam
contemptim demittunt: birecum ca-
piti

piti æquale rotundum gerunt, at humile; hoc pretiosæ pellis fascia per circuitum ambit, ad duorum vel trium digitorum latitudinem (ea plerumque taftoris vel zibellinarum est;) hæc pellis aures, frontem ac tempora à frigore defendit: quantum vero bireti supra pellis fasciam eminet, tantumdem rubra byssus vndique sparsa tegit, vel nigri aut purpurei equorum crines, quos pulcherrimè tingunt: gestamen planè commodum nec inconcinnum. Vester illis sunt oblongæ, ad talos vsque demissæ, sed strictis manicis (non latis, ut Sinaruin sunt) & parum ab Hungaricis aut Polonicis differunt: manicæ in equinæ vngulæ figuram desinunt: cingulo se stringunt, ex quo à lateribus utrumque strophio la pendent, ad faciei manuumque munditiem: cultellus etiam ad usus pendet, & marsupia duo, in quibus tabacum aut similia seruant. Sinistro latere ex eodem cingulo acinacem ita suspendunt, ut acumen præcedat, manubrium à tergo eleuetur; vnde etiam à tergo dexterâ manu extrahunt cum pugnant, quod vñâ manus sit abs-

40 DE BELLO TARTARICO

que vaginæ contactu. Calceis vix vtuntur ; ocreas sine calcaribus adhibent, ex curato equino corio, aut serico panno factas ; soleas sèpè ad trium digitorum altitudinem pulchrè æquales extollunt : stapedes equitando adhibent; ephippia nostris humiliora sunt, & latiora. Ceterùm satis pulchrâ faciei ac corporis constitutione sunt, albo colore; latam plerumque ut Sinæ faciem habent, nasum non omnes æquè simum, neque oculos tam paruos: parum loquaces, & quasi cogitabundi equitant: mores eorum reliqui, nostris Bosphori Tartaris non absimiles, sed minus barbari. Exteris mirè gaudent: morosam Sinarum grauitatem non fertunt; atque hac de causâ in primo congressu humaniores apparent.

Hec de illorum moribus pauca. Ut verò ad urbem ab illis occupatam reuertamur; cùm in èa ex aliis Prouinciis quamplurimi ditissimi adessent mercatores, liberum illis discessum cum rebus suis permiserunt, iubentes *Tartaro-* ut quamprimum urbem desererent. *Hi- rum per-* non intellectà Tartarorum perfidiâ, fidia. cùm diuitias ac merces egressi urbe *expor-*

exportarent, vix tribus millibus passuum ab urbe aberant, quando à Tartaris inuaduntur, & ad unum necantur; illi spoliis ditissimi, in urbem timore plenam (nam similem Tartarorum perfidiam formidabant) regressi sunt.

Verum, quia Tartaris magno stetit *Tartari* prædictæ urbis expugnatio, suorum *quiet-*
clade deterriti, ultrà progreedi non sunt *scunt.*
 ausi: nam in reliquis urbis similia timebant. Sciebant enim omnibus optimè prouisum à Sinicis fuisse Præfectis. Imperator enim Thienkius non modò antiqua loca bene munierat, verum multas in difficultoribus aditu locis munitiones extruxerat; quas inter Xanghai maxima ac nobilissima erat in Insulâ Cu, ubi ingentem militum numerum disposuit, quibus Tartaris transitum prohibebat. Sed maximè Tartaros inhibuit fortissimus Dux Maouenlungus; qui ingenti classe In- *Regis S.*
Insulam Coreæ vicinam occupauerat in *narum.*
fauibus Yalo fluminis. Hic Tartaros *fortissi-*
à tergo infestauit quammaximè, ad- *mus Dux.*
coquè scepissimè in variis velitationi-
bus fudit; unde totam Tartarorum in

42 DE BELLO TARTARICO

se curam conuerterat. Erat Maouenlungus ex Quangtung Prouinciâ, ubi ex Lusitanorum commercio multa rei militaris rudimenta didicerat: quamplurima etiam tormenta quæ naufragia Hollandorum natis in littore deposuerat, consecutus, eorum non nullis moenia Ningyuensium instruxit.

Nqua Metro-polis in Leaotung. Hanc enim urbem Sinarum Imperator loco Leaoyang Metropolis titulò donauerat, in quâ nouus Pro-rex, ac Regius habitabat Visitator, cum exercitus robore.

Quieuêre itaque Tartari ad annum usque M. D. C. xxv. quo demum cum maximis copiis Ningyuen nouam metropolim aggressi sunt, postquam magnis promissis Maouenlungi fidem tentassent. Ut ad suas eum partes allicerent, dimidium Sinici Imperij promittunt, si ad illud occupandum cum delectâ suorum manu se adfuturum sponderet: at ille non minus fortis *Fidelissimus Sinus* quam fidus, spretis Tartarorum promissis, Ningyuen vrbi per suos auxilio fuit: vnde Tartari cum clade decem millium reiekti, inter quos & Regis *Clade afficiuntur* filius. Quamobrem irâ flementes, per *Tartari.* concete-

concretum mare Thaoyuen Insulam inuaserunt; decem millia præsidiorum ad vnum occiderunt, & incolas omnes miserè trucidarunt: atque ita

*Tartaro-
rum cru-
delitas.*

cladem acceptam vlti, in Tartariam redierunt, non quiescendi animo, sed vires maiores congregandi. Ita rebus ad annum usque M. DC. XXVII. quo

Thienkius Imperator adhuc iuuenis obiit, utcumque quietis, cum eo Sini-
cum Imperium quodammodo corruit. Sed & Tartarus Rex, eodem anno, qui crudelissime tot occiderat homi-
nes, mortuorum numerum auxit.

Thienkio in Sinico Imperio successit illius frater Zungchinius, infelicissimus Imperator ob suorum perfidiam; de quo plura infra. A Thienmingo perator. verò Regnum Tartaricum ad Thien-
zangum filium deuenit. Hic patris gubernandi modum mutauit: Sinas melius tractare coepit, ac humaniter excipere, salubri quidem consilio, si longior ei vita contigisset; sed & bono euentu, quia filio exemplam reliquit, comitate potius quam armis debellan- di Sinas.

Hoc autem anno, cum insolentes Maouen-

*Thienkius
Impera-
tor, &
Rex Tar-
tarus.*

*Zungchi-
nius in
Sinis eli-
gitur Im-
perator.*

*xungui,
Rex Tar-
tarorum,
huma-
nor.*

*Militum
insolentia
Coreanos
exaspe-
ravit.*

44 DE BELLO TARTARICO

Maouenlungi milites ab hostibus otium haberent, amicis Coreanis, rapinis ac aljis militaribus insolentiis negotium facessunt: vicinas terras vbi in praesidio erant, Hienkien præcipue Prouinciae incolas ita vexarunt, ut eorum quamplurimi indignatione morti, ad Regem Tartariæ transierunt; cui & suaserunt, ut per milites Coreano induitos habitu, Sinicum inuaderent exercitum, nihil sibi ab amicis Coreanis metuentem; & suam insuper ad hoc facinus (Patriæ, Regi, ac Sinico Imperatori perfidi) operam obtulerunt. Placuit Tartaro consilium: Pro-regem ergo cum potentissimo exercitu mittit. Hi itinera monstrantibus Coreanis, nihil tale suspicantem Sinicum exercitum, per agros palabundum inuadunt. Ac primùm quidem nondum paratum ad vim repellendam, ingenti strage afficiunt; deinde, vbi Maouenlungus Tartaros esse animaduertit, quantâ potest diligentia ordines instruit, ac egregiè Tartarorum vim repellit. Pugnatur utrumque accerrimè, donec tandem Maouenlungi virtus coacta est cedere. Cum suis

Tartari
in Co-
ream in-
troduci.

Maouen-
lungus
inuadi-
tur.

suis itaque ad naues fugit , ac Insulam repetit, relictâ manu quæ Tartarorum vim sustineret, dum reliqui naues con-scenderent. Tartari, quod eum omnino non debellassent , & Maouenlungus euasisset , quem vnicum petebant, se à Coreanis deceptos credunt ; præ-sertim cùm & cruentam habuissent vi-toriam. Inde irâ frementes , in ipsos perduelles irrumpunt, & ad vnum ne-cant : id quod & ipse Rex Tartarus posteà damnauit. Eodem deinde im-petu , confines Tartariæ Borealiores *Coreava-*
statur. quatuor Coreæ Prouincias depopulan-tur. Intereà Rex Coreæ exercitum suum colligit , vt Tartaris resistat ; & Maouenlungus quoque reparatis viri-bus Coream ingreditur, cladem à Tar-taris acceptam vlturus . Peruererant iam Victores Tartari ad fauces mon-tium , per quos ad Regiam urbem Coreæ iter est , septem leucis ab eâ distantes: has Rex Coreæ cum magno occupauerat exercitu , quem Tartari animosè inuadunt. Vix prædium inie-rant, quando magnis itineribus Mao-
Trium uenlungus adevit , & à tergo Tartaros *exerci-*
tuum pu-
gna, ac
vbi frages.

46. DE BELLO TARTARICO

vbi nullum nisi in manu & armis effugium vident, salute utrumque desperatâ diuisi, duorum exercituum vim egregiè sustinent. Pugnantium is ardor fuit, cui parem Sinæ numquam viderant. Mira dictu res, ex tribus exercitibus nullus victor fuit, deleri propè omnes: ex Tartarico quinquaginta millia desiderata sunt; ex Coreano septuaginta millia; ex Sinico autem rarissimi euaserunt: quod maximè in eum Tartari, aperiendæ sibi fugæ irruissent; quâ datâ, effusè Tartariam repetiuere. Ita eorum nullus victoriā obtinuit, aut victoriæ cursum prosequi potuit: Coreæ tamen Rex, reparato utrumque exercitu, vacuas à Tartaris Provincias facile recepit suas.

*Orientalis Leao-
tung pars
Tartarus
paret.*

*Lusita-
nica au-
xilia ad-
sunt.*

Post hæc sèpè Leaoitung ingressi Tartari, Orientalem partem totam in suam redegerunt potestatem; inde in aliam partem ingressi, prædas egerunt; pedem tamen figere numquam potuerunt; sèpè cladibus affecti sunt, ac repressi. Iam enim Lusitani tormentorum tractandorum periti septem aduenierant, qui tum per se, tum per Sinas à se

à se edoctos egregiam Imperatori Sinico nauarunt operam ; præcipuè ubi summam belli regebat Sun Ignatius Pro-rex , Christianis sacris iniciatus ; de cuius rebus ac exitu aliqua infrà dicenda.

Hoc rerum statu, Imperator Zung-chinius cum amplâ potestate , ac nouis exercitibus Yuenum Ducem misit in Leaotung, eiisque mandauit ut pacem iniret cùm Tartaris , si illam admitterent. Iam enim intra Sinicum Imperium latrones exorti , illud perdituri excreuerant , qui magis quâm Tartari Imperatorem anxium habebant. Erat Yuenus subdolo ac astutissimo ingenio prædictus , sermone simul & calamo eloquentissimus , qui rationibus ex militari peritiâ deductis , non modo Imperatorem , sed & Regiæ summos Praefectos dementarat. In eo itaque spem totam Sinæ posuerant : nec spe suâ Imperator frustratus fuisset , si nequissimus Yuenus bonum publicum ac fidem speratis diuitiis prætulisset : nam à Tartaris ingentem auri vim accepit ; quo corruptus , primo Mao-uenlungum (quem vnum Tartari timabant)

*Subdolus
ac perfidus Sina-
rū Dux.*

48 DE BELLO TARTARICO

Maouen- mebant) fidissimum ac fortissimum,
lungus conuiuio exceptum , propinato vene-
veneno no necauit: deinde iniquissimis condi-
occiditur. tionibus pacem cum Tartaris fecit, ad
 Tartarorum arbitrium, quorum opibus
 inhiabat. Eas conditiones, à Pacifica-
 tore empto admissas , vbi Imperator
 vidit , indignatione motus , rescidit.
 Quid faciat hoc loco Yuenus ? Ut
 Imperatorem ad eas admittendas co-
 geret, anno M.DC.XXX. Tartari sua-
 det , vt aliâ viâ , non per regionem
 quam ipse cum præsidio habebat, Si-
 nas ingrediantur ; se enim nihil mo-
 turum. Tartari cognitâ illius auaritiâ,
 securi consilium admitunt, à tergo iam
 nihil metuentes , Peking Prouinciam
 ingrediuntur ; quamplurima diripiunt
 loca ; vrbes ac ciuitates vastant; ipsam
Regia demum Peking Regiam obsident. Iam
Peking Præfecti Imperatori suadebant , vt cā
obsidetur. relictâ Australis peteret Prouincias :
 at ille mortem sibi potiorem ratus,
 quam è Borealibus partibus fugam; ne
 ex Regiâ quidem abeundi facultatem
 cuiquam concessit. Intercà Tartari im-
 pressionē faciunt, & cum clade suorum
 sæpius reiiciuntur. Aduocatur etiam
     Yue-

Yuenus, cuius nondum innocentia perfidia ut Tartaris resistat. Adeò illico, ne videatur perduellis: ad ipsa usque moenia Regiae accedit, cuius vastitas magnum inter duos exercitus interuum erat, unde & Tartaricus & Sinicus videbatur exercitus. Sed Yuenus nihil magni agit; immo Imperatori persuadere conatur, ut à se factas Pacis conditio-nes admittat. Mens una illi erat, ut quād ditissimus domum suam rediret. Nec fefellit Zungchinum proditoris, quamuis altâ simulatione tecta, cupiditas. Ergo nullo cum Praefecto re communicata, Yuenum inuitat in urbem ad militare consilium. Per murum intromissus est, nullâ apertâ portâ, obtendente Imperatore nimiam Tartarorum vicinitatem; reverà autem, ne illius ingredetur exercitus. Habebat summos Praefectos fautores aliquos ac amicos Yuenus, à quibus cùm non admoneretur de infēsto Imperatoris animo, quem & ipsimet ignorabant, satis securus ingreditur. At ubi verò ad conspectum Imperatoris venit, capitur illico, & breui habitâ quæstione

D

trucida-

*Perfidus
Dux mi-
rā arte
capitur
ac occidi-
tur.*

30 DE BELLO TARTARICO

Tartari
Peking
Provinciā va-
stā, ex-
cedunt.

incidatur. Tartari cognitā illius mor-
te, antequam nouus daretur Sinico
exercitui Præfetus, vrbe Regiā reli-
ctā, circumiacentem Regionem va-
stant, in Xantung usque progressū: de-
mum spoliis onusti in Leaotung re-
grediuntur. Post hæc ad annum usque
M.DC.XXXVI. varia fuit belli fortuna;
numquam tamen Tartari intra Sinas
pedem figere potuēre, semper eiecti.

Moritur
Tartaro-
rum Rex; alter suc-
cedit.

Eodem anno moritur Tartarus Rex
Thienzhangus, cui filius successit Zung-
teus, qui, modò Sinicam Imperium
gubernantis, pater fuit: de quo hæc
sunt memoriarum tradita.

Zung-
teus, no-
nus Tar-
tarorum
Rex, co-
mis ac
prudens.

Iam antequam regnare cœpisset, ma-
gnam prudentiam præ se tulit Zung-
teus; comitatem in primis ac reliquas
Regias virtutes, si quis alius gentis
fuerit, coluit. A patre missus, adhuc
puer, Sinicas indutus vestes, inter Si-
nas occultus vixit; mores, litteras, do-
ctrinam ac sermonem Sinensium ac-
curatè perdidicit. Regnum adeptus, De-
cessorum suorum gubernandi modum
in melius mutauit; patrisque exem-
plum hac parte secutus feliciter supe-
rauit. Nam animaduertens suorum ni-
miam

miam crudelitatem in tractandis Sinis, ne quid magni efficerent, obstissem; ut Imperium, cui inhiabat, non minus amore quam armis subigeret, alios mores induit: aduenientes Sinas quoscumque amore & benevolentia demerebatur, captiuos benè habebat, & ad obsequium suum inuitabat, vel liberos dimittebat. Ita, crescente comitatis eius famâ, quamplurimi Duces & Praefecti ad eum configiebant; à quibus deinde adiutus, sicut eorum amorem sibi conciliare nouerat, ita & Imperium magnâ ex parte occupauit.

Satis enim constat, plus sèpè in obtinendis ac firmandis Regnis valuisse amorem quam arma; & niimiâ in subditos saevitiâ frequenter amissum, quod armorum potentia fuerat feliciter occupatum. Vbi ergo Sinis innotuit, se apud Tartarum Regem non modò asylum, sed & gratiam habere, plurimi, Sinici Imperatoris iram fugientes, ad Tartarum se receperê. Est enim Sinicæ gubernationis inhumana illa quidem, sed in speciem necessaria, ob quotundam perfidiam ac auaritiam consuetudo, ut Duces & Praefecti illi morte

*Comitatu-
potior in
occupan-
dis Re-
gnum.*

*Barbarus
Sinarum
muletan-*

D 2 muletan-

muli tentur, in quorum administrationem infelius quidpiam inciderit: facile enim sibi persuadent, illud non ex inconstantis fortunæ vicissitudine ortum, sed vel ex negligentiâ, vel perfidiâ. Si quis aduerso Marte pugnam iniit, si commissam sibi Provinciam perdidit, si populi defectione, milites seditione tumultuantur, ea Reip. vulnera, unde cumque prouenerint, ad Praefectos transeunt, quorum paucis vita relinquitur. Cum itaque non rari Duces aut Praefecti hinc Tartari humanitatem, inde Imperatoris iram reformidarent, hanc fugientes, illam datâ occasione amplectebantur.

*Ignatius
fortissi-
mus Dux
Christia-
nus, iniu-
stè occidi-
tur.*

Quæ res me admonet, ut quid Proregi Ignatio, Deo ac Regi fidissimo non minus quam fortissimo Duci acciderit, exponam. Hic, totâ stupente Sinâ, Tartarorum asylum, & suorum militum promissas vires vitæ postposuit ac fidelitati; & maluit in ingratâ patriâ, etiam iniustâ ex sententiâ, carnifici caput amputandum submittere, quam vel illam relinquere, vel minimum in Imperatorem, etiam iniqua statuentem, crimen committere. Poterat

terat fortasse (*vt milites illi suadebant
sui*) & Regnum occupare; sed occum-
bene maluit, quām infidus, vel Pa-
triæ profugus ac proditor audire. Post-
quā ergo non raras habuisset victo-
rias, & quamplurimas à Tartaris re-
cepisset vrbes, ac omnino eos iam de-
bellandi spes adesset, accidit, *vt il-*
lius milites, multo tempore solitis
stipendiis carentes, per seditiōnem,
amicam vrbem inuaderent ac diripe-
rent. Sæpius Ignatius de suorum mi-
litum inopiâ Imperatorem monuerat,
& stipendia per supplices libellos pe-
ticerat: sed eius libelli in Regiâ à Præ-
fectis supprimebantur, quorum auar-
os animos pecuniâ aut donis, *vt reli-*
qui solent, non emebat. Prætereà
cūm Christianis sacris initiatus esset,
ac verè pius, nihil nisi rationi ac iusti-
tiæ consentaneum in suâ agebat gu-
bernatione. Quâ re Expræfectorum
præcipue in se odium accedit, qui
(*vt est pluribus solemne*) ob accepta
à litigantium parte munera, contra
aliam partem fauorem petebant apud
Ignatium. Sed frustrâ erant, si à po-
stulatis abesset iustitia. Quam illi re-
D ; pul-

*Ignatij
iustitia.*

pulsam non virtuti , sed superbiæ tribuentes, seque ab Ignatio contemptos rati , cum amicis in Regiâ Præfectis agebant, vt stipendia differentur, hac ratione Ignatium perdituri. Accedebat & ipsorum in Regiâ Præfectorum in-nidia & indignatio , non ferentium hominem suâ virtute ad illam peruenisse dignitatem , quam solis Docto-ribus debitam crederent : perinde ac si doctiores etiam fortiores essent. Erat enim Ignatius secundi litteratorum gradus, & lauream Licentiati, non Do-ctoris, obtinuerat. Hoc rerum statu, seditione non contenti milites , vbi proximum amantissimi Ducas periculum ipsorum caussâ insonti iam in-cumbens animaduertere , vt Prouin-ciâ sibi occupet , ac regnet , hortan-tur : imò vt debitum iam pridem tan-tæ virtuti Imperium inuadat , persua-dere conantur; operam ad omnia fide-lissimam spondent ; extirpandos clamant Præfectos , qui priuato potius odio explendo , quam Imperatoris sui promouendo obsequio studerent. Sed Ignatius prudentibus monitis mi-gitem à maiori violentiâ prohibet , imò

imò obsequentem reddit & quietum,
ac pro Sinico Imperatore stare iubet,
cui fidei iurasset ; auctores etiam
præcipuos seditionis punit. Merebatur
hæc Ignatij fidelitas maiorem æstima-
tionem eâ quam apud Imperatorem,
vel summos in Regiâ Præfectos inné-
nit. Eâ enim contempti habitâ, sub-
misso alio Duce ac Pró-rege, Ignatius
in Regiam adesse iubetur. Non igno-
rabat se tunc temporis ad mortem peti;
quod & militibus suspicari facilè erat :
vnde irâ frementes pro illo arma su-
munt : nullo pacto se Ducem suum
optimum deserturos coniurant, & de-
nuò Ignatio suadent ut ad Regiam
non accedat: *Nostrum, inquiunt, erit*
te incolumem conseruare; nobis vires
funt, perfidorum emulationi & po-
tentia pares. Ad hæc surdus Ignatius
indignantes demulceret, vrgetque ut
Imperatori suo fideliem semper ope-
ram nauent. Atque ita moluit ingratum
patriæ solum proprio sanguine irriga-
re, quam inimicorum suorum sangu-
inem militum viribus propinare, satius
ducens in patriâ subire immitam
necem, quam ad inuitantem Tartarum

Ignatius
mauult
mori
quam re-
gnare,
vel Tar-
taro ser-
uire.

confugere. Non eadem quamplurimis illius exercitus Ducibus ac militibus fides fuit. Ad Regem enim Tartarum defecere, multorum exemplum secuti, quos à Tartaro benè exceptos videbāt, non verò Ignatij in fide constantiam. Horum iam aliqui Tartarorum sunt summi præfecti in Sinico Imperio; aliqui etiam Regulorum obtinuerunt dignitatem, quia fidelem illi contra Sinas operam nauarunt, cuneorum instar, qui in sui generis ligna facilimè penetrāt.

Ceterūm hoc bellum Tartaricūm, quamuis Sinis hactenus magnum fuisse negotium, deinceps tamen quasi sopitum clanguit: ita ut Sinas à maioriſ danni metu securos redderet. Occidentalis enim Leaotung pars undeque valide munita erat, & ingens in confiniis contra Tartaros exercitus stabat, qui insulam Cu occupans, ulteriorem ingressum intercludebat Tartaris, qui Orientalem occupabant partem. Maximum itaque periculum à perduellibus ac latronibus intra ipsum fuit Imperium; à quibus demum destructum est, ac Tartaris traditū. Suprà iam horum motus attigi: deinceps fuis

*Porifima
perdendi
Sinici
Imperiū
causa
Lasrones.*

suis de illis agendū, vt, quo pacto Tatarī Imperium occuparint, intelligatur.

Primi perduelles insurrexerunt in *Latrones varij.* Szechuen Prouinciā, quorum tam prospera fuit fortuna atque audacia, vt post direptas multas ciuitates, demum & Metropolim ipsam Chingtu obserderent; de quā & actum fuisset, nisi Amazon illa Sinensis suprà memoria cum suis subuenisset. Eius igitur fortitudine inde cum clade expulsi, sed non omnino deleti montes repetiuere, nouas perditorum hominum turbas congregantes. Hos securi sunt alij in Queicheu Prouinciā, qui ob latam iniustam sententiam in lite duorum Dynastarum, insurrexerunt, duce vii, qui causā ceciderat, Magnate; ac primo impetu Praefectos iniustae sententiæ auctores occiderunt, & Proregis exercitum fuderunt. Verū reparato mox exercitu, ab eodem superati, sed non extinti sunt. Sub hæc *Fames Latrones* vrgente fame, quæ ingens eo tempore in Boreali Sinarū parte per inauditam auges, locustarum plagam fuit, quamplurima alia latronum capita exorta sunt, præcipue in Xensi Prouinciā ac Xantung.

Et auaritia Imperatoris.

Hi primò , numero pauci ac viribus, prædas per pagos & oppida agebant; inde montes petentes in iis latitabant; cumque tam facili negotio sine ullo labore non modò cibos , sed & diuitias raperent , quamplurimi continuò aggregabantur. Huic seditioni magnum incrementum addidit Imperatoris Zungchinij insignis auaritia , qui à populis tributa omnia exorquebat; perinde ut anno felici rebusque florentibus. Hi ergo cùm à Præfectis reprimi citò non possent , paulatim numero ac animis aucti , in osto per varias Prouincias creuerunt iustos exercitus.

Latrones Duces euadunt, ac ad Imperium aspirant.

Ab his ut quisque manu audaciâque promptissimus habebatur , in Ducem eligitur ; & mox acta iam latronis personâ , armis ac diuiriis fortes , iam ad ipsum aspirant Imperium. Ac primò quidem , ut quisque alteri præterperet quod ipse optabat , inter se pugnarunt : demum res eò deuenit , ut duo tantum Duces præcipui supererent , qui reliquorum milites, post victorias , extinctis eorum Ducibus , ad sua sequenda vexilla ac fortunâ ihuitarunt. Illi verò cùm minimè dubium

ex-

expectarent supplicium, si quo casu à Sinicis Præfectis exciperentur, facile victorem sequebantur. Primus inter hos latronum Duces Licungzus dicitus est, secundus Changhienchungus; *Latronū precipua capita.* Vterque facinoribus editis & ferociâ insolens; qui, ne alter ab altero tamquam æmulo deleteret, longius in uicem discesserunt, fortunam quisque suam fecuturi. Licungzus Boreales Xensi Prouinciae ac Honan partes tenuit; alter Suchuen, & Huquang, diuexabat. Verum ne si de utroque mixtim agamus confundatur narratio, Licungzo priorem locum dabimus: qui potissimum in causâ fuit, cur Tatarri Imperium illud occupauerint; quod ipse iam tenebat, si moderationi clementiam adiunxisset. Subsequentur deinceps res ab altero gestæ.

Anno itaque M. DC. XLI. latrones ex Prouincia Xensi (vbi quamplurimas ciuitates ac oppida expilauerant) ingenti numero in amoenissimam Honan Prouinciam irtumpuer, & rectâ nobilitissimam metropolim, C'aifung dictam, petunt ac obsident. Illam ingens defendebat præsidium; unde

*Latrones
Prouincias Xensi & Honan ue-
xans.*

60 DE BELLO TARTARICO

Caisung nobilitissima urbs obsidetur. tormentorum curulum sequente in eos procellâ , cum clade obsidionem deferere coacti sunt. Inde populabundi circumuicinas inuadunt ciuitates ac vrbes , & quamplurimas diripiunt. Ita viribus aucti , annonâ quamplurimâ , ac perditis hominibus congregatis , iterum metropolitanam petunt; quam cum desperarent vi aut assulti bus occupari posse , longâ obsidione ad ditionem cogere statuunt , vt ditissimis opulentissimæ yrbis spoliis augerentur. Vrbs hæc tametsi trium ferè leucarum ambitum habet , vndequeaque tamen cingunt , vt nihil urbem inuehi posset. Præfecti per duos menses , quibus aliò latrones diuerterant , quamplurimâ quidem annonam congregauerunt ; sed quod tota Prouincia frugum alioquin abundantissima , earum inopiam à sterilitate pateretur , non fuit tanta annonæ copia , quanta sex mensibus infinitæ populi multitudini alendæ sufficeret. Sex ergo menses tenuit hæc obsidio pertinacissima ; & quamuis ad summas angustias famis præsidiarij peruenissent , numquam tamen cum hoste pacisci voluerunt,

runt, auxilium ab Imperatoris exercitu sperantes. Calamitatis magnitudo excessit modum, & Ierosolymitanæ similis, si non maior, videri potuit. Orizæ libra, argenti librâ vendebatur; corij antiqui putridi libra, decem argenteis: cadaueris humani caro publicè tamquam porcina prostabat: mortuos in plateis exponere, ut illorum essent cibi qui mox aliorum futuri erant, pietas putabatur. Reliqua dirissima taceo. Vrbs in planicie sita est ad Australem partem ingentis ac præcipitis fluminis, quod Hoang Si-næ vocant, nos Croceum vel luteum dicimus, à colore luteo, quo semper turbidum fluit: vnâ ferè leucâ distat hoc flumen ab vrbe; cumque eius aquæ vrbi's planicie altiores sint, eiusdem littora aggere longissimo ex quadratis lapidibus muniuntur, ne superfundat se vrbi. Ad hos aggeres tandem Imperatoris exercitus venit, ratus sine pugnâ hostes omnino deleri posse aquis, si aggeres dissolueret. Ac suspicio aberat aquas ad tantam altitudinem peruenturas, vt altissima vrbis moenia superarent. Fortè per id tempus

*Inaudita
fames.*

*Caisung
vrbs a-
quis mer-
pus gitur.*

pus Autumni crebriores solito pluiae
fuêre, quibus sic flumen intumuit, ut
maiores voluens vndas ruptis latius
quam pro necessitate aggeribus non
modò quamplurimos hostium ruinâ
inuoluerit, sed & amicam urbem totam
submerserit, plus quam trecentis ho-
minum milibus aquâ haustis. Ita no-
bilissima vrbis, quæ iam antiquis tem-
poribus Imperatorum sedes fuerat,
non campus, sed lacus quidam repen-
tè fuit: domus omnes vndarum vi non
modò rectæ, sed & omnino dirutæ
sunt. Cum illis periret & Templum, &
Sacerdos Societatis nostræ R. P. Ro-
bertus de Figueredo ibidem submer-
sus: qui cum maturè se periculo posset
subducere, maluit animam suam pro
onibus suis ponere; non raros enim
Christianos vrbis habebat. Contigit
huius vrbis excidium nonâ Octobris

*Dux la-
tronum
Regis ti-
tulum
assumit.*

*Xensi
Prouin-
cia occu-
patur.*

M. D. C. XLII. Eodem tempore latro-
num Dux Licungzus Regis titulum
assumpsit, dictus Xunuang, quod
prosperum Regem sonat; & mox ite-
rùm Xensi Prouinciam inuasit, ac to-
tam occupauit, postquam Honan fe-
rè totam in suam redigisset potesta-
tem.

tem. Vbi ad Xensi Prouinciae Metropolim Sigan venit, à præsidio quidem aliquantis per repugnatum est : post trium tamen dierum obsidionem vrbs intercepta est: totidem dierum spatium militibus ad prædam concessum in victoriæ præmium. Intra eamdem deinde urbem totius fere Prouinciae annam collegit , tum ut populos in officio contineret , tum ut Imperatoris militibus vastitatem obijceret. De Imperio quoque velut obtinendo iam securus, titulum Imperatoris assumpsit, & familiam quam fundare meditabatur , Thienxunam dixit. Thienxun *Latronum Dux Imperatoris Sinarum nomen assumit.*

Cælo obdientem sonat: quo titulo populis ac militibus suis persuadere conabatur , Cæli esse voluntatem ut imperaret , atque à Cælo Imperium sibi tradi , ut populos ab Imperatoris auaritiâ liberaret , & Praefectos sui studiosos , populoque graues extirparet. Speciosus titulus , cui Sinæ facile arrident : à Cælo namque dari Imperia credunt ; nec humanis artibus aut vi occupari debere existimant. Post hæc , ut factis pœse ferret quod titulo ostentabat , plebem perbellè *Bonum latronis stare regimen.*

64 DE BELLO TARTARICO

ctare cœpit, nullam suis violentiam
permittere, Præfectos solos, quotquot
assequi poterat, neci tradere, Expræfe-
ctos pro modo diuitiarum quas colle-
gerant, pecuniâ multare, subiugatis
populis tributa remittere, nouos Præ-
fectos vrbibus ac ciuitatibus occupatis
assigñare, denique ut subditos comiter
ac magnâ tractent æquitate seuerè
præcipere. Ita facillimo negotio occu-
patas regiones subditas habuit, nouum
regiminis modum omnibus laudanti-
bus atque amantibus: aliás enim pars
est fidelitatis cura, vbi extorta obse-
quia tyrannis imperat. Duo Patres no-
stri versabantur hac in vrbē, R. P. Ignatius d'Acosta, & R. P. Petrus Fabri,
quos initio quidem, cum milites Me-
tropolim diriperent, perstrinxit com-
munis clades: demum pro exteris cog-
niti, tamquam hospites bene sunt
habiti.

*Alia
perdendi
Sinici
Imperi
causa,
Praef-
ctorum
discordia.*

Interea in Regiâ tertia ac potissima
perdendi Imperij causa excrevit, cuius
initia iam, tum Imperatore Thienkio
pullularunt, Prælectorum dissidia, fa-
ctiones, ac æmulatio ob nimiam Eu-
nucho Gueio concessam potentiam;
quem

quem non modò ad summos honores
cuxerat Thienkius, Imperij vnuerso
plenoq[ue] regimine illi concessò; sed
& Patris titulo honorabat. Hic ergo
gratiâ abutens , summos etiam Præ-
fectos leuissimâ de causâ vel necabat,
vel in ordinem redigebat ; præcipue
illos , qui vel scriptis , vel verbis , vel
minori exhibito honore Eunacho non
adulabantur, vilissimo homini subesse
deditanees. Et quamvis altoquin sa-
tis benè Rempublicam administrasset,
multos tamen exasperauit; atque inter-
eos, etiam Principem, qui post Thien-
kium sine sobole extinctum Impera-
tor fuit Zungchinius ; cui in adeundo
Imperio Eunuchus quidem obstiebat,
sed irritò & infelice conata. Hinc Præ-
fecti in binas (ut ipsi vocant) Acade-
mias diuisi , paulatim se extulere, rei
propriæ magis quam publicæ intenti.
Ceterùm dum quælibet ex partibus
aliam opprimere ac extirpare conatur,
utraque bonum Imperij publicum
prætendens , illud ipsum negligebat ;
partiarios tantùm suos extollere , aut
rebus præficere , inuidâ æmulatione
tentabat : & cum huic potentissimo

malo mederi vellet Zungchinius ipse
 Imperator, non paucos ex præcipuis
 Præfectis ac Eunuchis exasperauit. Vbi
 enim Imperium assumpsit, supra mo-
 dum in Eunuchi fautores saeuijt, &
 Eunuchum tandem ipsum cum pluri-
 bus aliis eidem factioñ illigatis de
 medio sustulit, mirabili plane tragœ-
 diâ, cuius hæc est catastrophe. Zung-
 chinius, vt Eunuchum pessimum daret, at-
 que ab Imperij gubernaculis amoue-
 ret, dedit illi mandatum, in speciem
 honorificum, vt magnifica Imperato-
 rum ac parentum suorum sepulchra
 viseret, inspecturus num aliquid ope-
 ris ornamento decesset. Non potuit Eu-
 nuchus tam splendidum imperium de-
 trectare: sed breui didicit, quo con-
 filio ad sepulchra visitanda mitteretur.
 Cùm enim aliquousque progressus es-
 set in itinere, oblata est ei capsula in-
 aurata, funem byssinum continens,
 quo seipsum, mandato Imperatoris,
 suspendere debuit; quod genus mor-
 tis apud Sinas maximè censetur glo-
 riosum. Inde factum est, vt ex vtrâ-
 que factioñ plurimi Imperatorem
 proddiderint, qui cum latronibus se-
     creta

ereta habebant consilia. Hinc vel nulli mittebantur exercitus, vel nihil magni efficiebant, ab æmulis turbati ac impediti: imò sæpè, cùm possent rem bene gerere, occasionem dimittebant, ne Magistratibus, quorum Duces æmuli erant, meritum aut gratiam apud Imperatorem victoriis conciliarent, quasi eorum ductu & consilio hostes viciissent. Quæ dissensiones tam opportunè acciderunt latronibus, ut ad ipsam Regiam accendentibus, idem fuerit venisse, vidisse, ac vicisse: quod iam narrare aggredior.

Cùm hæc agerentur in Regiâ, Licungzus latronum ductor, stabilitis in Xensi Prouinciâ rebus, Ortum petit. Croceum fluuium nullo defendente tam facile superat, quâm facile à pœnuâ manu impediri transitus potuisset: fuit enim ille magnâ aquarum mole ac violentiâ, medius inter Xensi & Xansi Prouincias; illam ad Occasum, hanc ad Ortum habens: sed cùm nemo obfisteret, superato fluvio facile quoque primam ciuitatem ditissimam Kiangcheu occupauit, quæ in Australiori iacet Prouinciaz parte, Croceo vicina.

*Latrones
Xansi
Prouin-
ciam oc-
cupant.*

Est etiamnum illâ in vrbe superstes R. P. Michaël Trigautius è Societate Iesv, viri illius Apostolici P. Nicolai Trigautij nepos. Exinde eodem fortunæ cursu ciuitates reliquæ vltrò se Lincungzi potestati dediderunt, vel vt se à maioribus molestis liberarent, vel nouum regimen inconsultè amplexantes. Sæpè enim in nostram perniciem nouitatibus ac mutationibus gaudemus, & veteribus meliora sperantes, deteriora inuenimus. Sola Metropolitana vrbs Taiyuen aliquot diebus vim experiri voluit: sed ipsa quoque occupata, ingentes moræ pœnas dedit. Præfecti omnes necati, ac noui à latronibus substituti sunt. Zungchinius Imperator, vbi audiuit latrones iam Croceum superasse, & Xansi Provinciæ, Regiæ confini, imminere, ingentem per Colaum, summum scilicet Præfectum, exercitum misit, qui latronem detineret saltem, si debellare non posset. Nihil tantus egit exercitus, & maxima quoque militum pars ad latrones defecit: Præfectus ipse, qui Colaus Litis dicebatur, rebus desperatis sibi ipsi laqueo vitam admisit.

mit. His auditis, cogitabat Imperator Borealem Peking Regiam relinquere, & Nanking Australem petere : sed ut maneret, tum à fidis, tum à perfidis persuasum est : ab his quidem ut facilius, antequam eorum paterent proditiones, latroni Imperatorem traderent; ab illis, bono ut putabant consilio: nam fugere, erat Imperium magis turbare: sperabant enim Regiam, ingenti præsidio munitam, defendi posse; & ob Imperatoris præsentiam reliquas omnes Provincias ad defensionem aduolaturas non dubitabant. Bonum videri poterat horum consilium, si Regia proditoribus caruisset.

Interea latronum Ductor (quia non minus ingenio quàm manu promptus erat) vulpinam pellem leoninæ aspergens, ex suis militibus quamplurimos mutato habitu in Regiam paulatim intromittit, datâ pecuniâ ut mercaturam in eâ latitantes exercerent; conductisque tabernis, caupones, aut minorum rerum mercatorès esse iubet, donec ad moenia cum toto exercitu adueniret: tunc verò ut intra urbem tumultus excitant imperat. Mirum fuit

E 3

horum

Imperator Sincus turbatur.

70 DE BELLO TARTARICO

horum silentium , quodque inter perditissimos infimae fortis homines sperari vix potuisset. Huic velut cuniculo intra Regiam parato, alium superaddit, secretum videlicet commercium cum summo Militaris Tribunalis Praefecto ; qui cum Imperatoris rem perditam esse animaduerteret , vt rebus suis caueret , cum latrone de vrbe tradendâ conuenisse dicitur. Ut fuit, latrones celeri itinere Regiam Peking petunt. Ingens praesidium urbem defendebat , & curulum tormentorum magna vis pro mœnibus stabat disposita : verum illâ parte, quâ à perduellibus admoniti latrones impotum faciebant , solo puluere , nullo globo imposito , explodebantur. Vnde hac parte securi , mense Aprili M.DC.XLIV. antequam incesceret , per apertam ultrò à consciis portam ingrediuntur. A fidis quoque non diu pugnatum praesidiariis. Nam intra mœnia hactenus latitantes latronis milites , ac confederati perduelles, tumultus excitarunt ex condicto. Hinc ingens orta confusio , cum nemo sciret cum quo rem haberet ; & non minor vndique confusa

*C^apitul^r
Regia
Peking.*

fusa strages. Inde Licungzus per confusam illam Babylonem victor transiens, rectâ palatum Imperatoris petit, ac nequicquam fidioribus Eunuchis vim repellentibus, ipsum occupat. Iam hostes, quod mirum, primum palati murum tenebant, & Imperator omnium adhuc periculorum inscius viuebat. Perduelles enim Eunuchi, qui maioris erant auctoritatis, datâ operâ admonere differebant, ne fortè effugeret formidantes: at ubi fugæ spem nullam vident, tunc Imperator admonetur de vrbe ac palatio iam occupato. Qui sic admonitus, interrogavit primò, num hostium manus evadere fugâ posset: verum intellecto omnia itinera esse interclusa, epistolam proprio, ut ferunt, sanguine scripsit, in quâ Præfectos de perduellione, sed serò cognitâ, increpabat; subditos innoxios proclamabat; à Licungzo petebat, ut, quandoquidem Cælo dante Imperium occupasset, pro se de illis ultionem acciperet. Postea arrepto gladio filiam nubilem obturcat, ne latroni in ludibrium cederet: mox pomarium ingressus, de arbore Imperator obtruncata filia, seipsum suspendit.

pruno, ex vittâ quâ caligas alligabat
 laqueo facto se suspendit infelicissi-
 mus Imperator, qui & ultimus censem-
 tur Taimingæ Familiæ. Nam licet alij
 deinde electi sint (ut infrà sum nar-
 raturus) quia tamen partem tantum
 Imperij habebant, inter Imperatores
 non numerantur: atque ita Familia,
 quæ à latrone inchoata fuit, à latrone
 extincta est. Tam vilis arbor, & vilissi-
 mus laqueus, tanti Imperij, tot deliciis
 & diuiniis cumulati, ac vitæ ip-
 sius regalis fragile filum abrupit. Ad
 eius exemplū summus Præfectus, qui
 Colaus dicitur, ibidem resti ceruicem
 implicuit: idem Reginæ, idem ali-
 quorum præterea ex fidissimis Eunu-
 chorum exitus fuit. Ita arbores illæ
 amœnæ, sub quibus sœpissimè genio
 ac deliciis indußerant, velut in fune-
 stissimas cupressos mutatæ sunt. Sed
 non minus in vrbe ipsâ quam int̄tra
 palatium quamplurimi in seipsoſ ſe-
 uierunt; alij in lacus insilentes, alij
 laqueo voluntariam ſibi mortem infe-
 rentes, gentis more: nam cum Im-
 peratore ſuo mori, ne alteri inimico
 ſubefeffe cogantur, vel ab illo occidan-
 tur,

vir, summum credunt fidelitatis decus. Quid autem iam magnum, quid stabile mortalibus videbitur, quando tantis opibus viribusque exaggerata felicitas tristi momento in nihil recidit, nullo alio quam in spectantium aut audientium lacrymis relicto vestigio?

Licungzus interim victor palatum ingreditur, & Imperiale solium occupat, inque eo consideret. Memorant primâ sessione cum inquietissimè se habuisse, ac planè titubasse. Omnino videbatur solium ipsum non diu duraturam tyranni felicitatem prænuntiare, & tamquam indignum excutere velle. Alterâ die Imperatoris cadauer in minutissimas partes concidi iubet, *Latronis sauitia,* adiecto probro, quod in subditos pessimè iuxta ac crudelissimè consuluisse; *ac crudelitas.* perinde quasi ipse, nefarius latro ac perduellis, tot iam contrucidatis mortalibus, tot regionibus fœdissimè vastatis nullâ noxâ contactus esset. Ita plerumque in aliis damnat improbitas quod ipsa committit, & aliorum mala, etiam minima, amplificans, cæcutit in suis. Suscepserat Imperator E s Zung-

Zungchinius tres mares filios : unus ætate maior numquam inuentus est, licet à latrone diligenter ac diu conquisitus. Hunc alij fugâ elapsum, alij intra lacum voluntariâ morte periisse scribunt. Minores duo, adhuc pueruli, in latronis manus viui peruenere, quos tertia exinde die extra vrbis mœnia abreptos immani crudelitate capitibus plecti iubet. Sed innoxio sanguine satiari hæc bellua non potest ; ac mox in apertum erupit atrox indoles, cui haec tenus ad deponentes clementiæ simulatione populos speciem benignitatis obduxerat. In vrbē itaque omnes Præfectos conquiri iubet ; ingentem numerum exquisitis tormentis enecat, alios maxima pecuniæ vi mulctat : palatium Imperatoris sibi seruat : vrbem nobilissimam ac ditissimam militibus ad prædam concedit, vbi nullum sæuitiæ, nullum violentiæ genus à latronibus prætermisum : quæ vt referte longum, ita recordari molestum fuerit. Atque hac tam barbarâ immanitate Imperium, quod felicissimè occuparat, ac comitate seruare potuisset, meritò perdidit.

Inter

Inter alios quos cepit Praefectos,
senex fuit, Vs dictus, cuius filius Vsan-
gueius contra Tartaros in confinibus
Leaotung excubabat, totius exercitus
Sinici summam exercens Praefectu-
ram. Huic ergo crudelissimam mor-
tem minitur Licungzus, nisi filium
in suum obsequium cum toto exercitu
iurare vi paternæ obedientiæ cogat. Ea
apud Sinas sacrosancta habetur: dein-
de omnia magna patri ac filio pro-
mittit. Bonus ergo senex hanc ad
filium epistolam dedit: *Solum, Ca-
lum, ac fatum, has quas videmus af-
ferre possunt mutationes. Scias fili,
Zungchinum Imperatorem, ac Impe-
rium perisse Taiminga Familia: Li-
cungzo illud Calum dedit. Tempori
cedendum est, & necessitas in virtu-
tem mutanda, ut eius tyrannidem
euitemus, ac crudelissimam mortem;*
*liberalitatem verò experiamur. Rega-
lem tibi promittit Dignitatem, si cum
tuis eum agnoscas Imperatorem. Ex
tuâ responsione vita mea pendet: quid
illi debeas, qui tibi vitam dedit, con-
sidera.*

Vsangueius filius breuissimis verbis
tale

tale dedit responsum : *Qui Imperatori
suo fidus non est, mihi quoque non erit
mi pater : & si tu ipse debitam Imper-
atoris tuo fidelitatem oblitus es, me
nemo reprehendet, si debitam tali pa-
tri obedientiam obliuiscar. Mori ma-
lo, quam latroni seruire.* Missa hac
*Tartari
contra
latrones
inuitati.*
 epistolâ statim ad Tartarum Regem
 Legatum mittit : rogat ut sibi auxilio
 sit contra Sinici Imperij latronem ;
 byssi, sericorum pannorum, auri, ar-
 genti ingentem vim, & certum puel-
 larum numerum promittit, quas præ-
 cipue Tartari expetunt, quod illis ca-
 reant, maribus vero abundant. Rex
 Tartarus hanc benè rem suam agendi
 non negligit occasionem : eodem die
 cum octoginta millibus, que in præ-
 sidiis Leaotung expedita erant, adest,
 & Vsangueium ita affatur : *Ut nostra
certa sit victoria, suadeo, ut tuos
milites Tartaricâ ueste ac pileo, scis-
sisq[ue] capillis uti iubeas ; ita fiet ut la-
tro nos omnes Tartaros credat : ma-
iora enim auxilia ex Regno meo ad-
uocare tam citè non possum. Vsan-
gueius nihil non admittit vindictæ
cupidus, ignorans, ut Sinæ dicunt, se-
tygri-*

tygrides intra Imperium admittere, ut canes eiiceret. Licungzus Tartaros ad-
 uenisse audiens cum Vsanguecio, & resistere non audens, ut facile Regiam occupauit, ita velocissimè deseruit. Latro
 Palatij ergo diuitias compilat, ac Xensi Prouinciam petit, ubi Regiam sedem fixit in nobilissimâ Sigan urbe, quæ olim sèpè Imperatorum fuit sedes. Narrat fama, octo ipsos dies per Palatij
 quatuor palatij portas, currus, equos, dinitie
 camelos ac baiulos continuò exiūsse, auferuntur.
 nihil nisi pretio eximium exportantes, plurimis per festinationem in eo reli-
 etis. Ita ingentes auri, argenti ac pre-
 tiosarum rerum thesauri, per ducentos octoginta annos, à Taimingæ Familiæ Imperatoribus sexdecim, ac per otium congregatae, breuissimo tempore dispergæ sunt. Verùm quamuis magnâ recederet velocitate latro, Tartarorum equos vix ipse effugit; qui ingentem gazam, ac impedimenta, necnon & ultimum illius agmen insecuri per multos dies tandem occupant. Cro-
 ceum portò fluum superare vel no-
 luerunt, vel neglexerunt, ut sic pauen-
 tes ac confusas Peking terras facilius
 occupa-

78 DE BELLO TARTARICO

occuparent. Reuertuntur ergo Tartari victores ac diuites, & Peking urbem ingrediuntur, à Sinis admissi; quæ res vna vniuersum illis Imperium dedit. Vbi notandum illud rarum in Tartarâ gente, quòd nec Rege suo ad primum in Sinas ingressum extincto, huius Rex Zung-
teus mo-
ritur.

belli expeditionem reliquerit. Zung-
teus enim Tartarorum Rex, dum ex-
Leaotung Sinas ingreditur, fato fun-
ctus est; & Imperium, cui tantoperè
inhiabat, non obtinuit quidem; quam-
quam suis viam ac modum illud obti-
nendi aperuit. Moriens sexennem fi-
lium successorem declarauit, fratribus
imperans, vt pro illo rem strenuè ge-
rerent; tutelam maiori natu commen-
dauit: quæ ultima imperia summâ
fide seruarunt, ac stupendâ, in ambi-
tiosâ gente, concordiâ, quam vix spe-
rare in aliâ possis.

His ita gestis, Usangueius, expulso
latrone, iam cogitabat è Taimingâ
Familiâ proximum Regulum inuita-
re, ac in Sinicum eligere Imperato-
rem. Promissorum itaque memor, Tar-
taris gratias ingentes habet; laudatâ-
que eorum fortitudine, ac fidi pro
Sinico

Sinico Imperio nauatâ operâ, liberaliter promissa præmia offert, & simul rogat, ut illis acceptis in Tartariam redire, ac continuam in posterum cum Sinis pacem habere velint, antiquas obliti iniurias, quas iam satis superque vlti fuissent. Huic orationi responsum iam à multo tempore præparauerant Tartari, longè aliud quàm Vsangueius expectabat machinantes. Itaque sic Tartari,
intra Si-
nas ad-
misit, exi-
re nolunt. Vsangueium affantur: Nondum te ac Imperium Sinicum deferendi tempus idoneum esse arbitramur, nisi tibi aliud videatur. Latrones supersunt plurimi; pauci ex illis periæ: iam in Sigan Xensi Prouincia metropoli Imperialem sedem Licungzus fixit. Cogita ditissimas ac populosissimas Prouincias sub illius adhuc esse potestate. Nobis discedentibus, peiora Sinis timenda manent. Nos Tartaros timuit, quos ubi abiisse didicerit, auctis mox viribus aderit, ac Imperio maiores quàm antea turbas inferet: & nobis fortasse commodum non erit missis denuò auxiliis fortuna tua labanti succurrere. Quandoquidem hic prestò sumus, nostrum erit latrones omnino

*omnino extinguere , ut pacatum Regi
Forum tuo Imperium tradas. De promissis
astutia ac pramiis sollicitus ne sis ; cùm ea siue
dolus . . . in nostrâ siue in tuâ potestate fuerint,
aquè nobis tuta ac secura sint. Quod
relicquum est suademus , ut tu cum
tuorum parte , ac Tartaricis aliquot
legionibus, in Licungzum moueas; nos
cum reliquis copiis Xantung latrones
opprimemus : ita Imperium ex omni
parte pacatum respirabit. Vsangueius
vel stratagema non intellexit, vel quòd
à potentiore ei opus erat decipi , dis-
sentire non est ausus.*

*Antequam autem Tartari inititati
Sinas ingredenterur , in patriam ac vi-
cina Regna miserant , qui quotquot
possent milites ad Sinicum occupan-
dum Imperium euocarent. Quæ copiæ
cùm nondum aduenissent, oratione ad
benevolentiae speciem blandè com-
positâ, à vi tantisper abstinebant. Sed
Magna **Tartaro-** **rumcopia** **Sinas in-** **grediun-** **tur.** cùm hæc agerentur , non modò ex
Niüche, & Niulhan Regnis, sed & ex
veteri Occidentali Tartariâ , ac ex
Yupi Orientali ingens Tartaronum
numerus adfuit. Hi postremi ad mare
Orientale supra Iaponiæ insulas acco-
lunt;*

Iunt; Yopi verò dicuntur à loricis ex piscium pellibus factis, quibus in bello vtuntur: quinimò & ex Volgâ non tartos in Sinis vidi, quos Tartari Alga-Tartaros vocabant; & apud illos Moscouiae ac Poloniæ notitiam reperi.

Hi Orientaliores Tartaros barbarie superant. Hæc auxilia vbi aduenere, minimum etiam demortui Regis sui filium sexennum adduxerunt. Tum enim uero disertè ac palam Imperium suum esse, illoque se potiri velle ostenderunt. Sexennem itaque puerum

*Tartari
Sinicum
Imperii
occupant.*

Imperatorem Sinarum proclamant, qui Xunchi dictus est: noua quoque familia Imperialis Taicing appellata.

*Xunchi
coronatur
primus*

Sexennis puer, magnâ gravitate ac maiestate antiquum gentis suæ solium ascendit, ex quo non puerilem, sed

*Impera-
tor Tar-
tarus.*

præclaram ad suos habuit concessionem in hunc modum: *Non mea virtus aut felicitas, sed vestra, charissimi fortissimiq; Patrui, ac reliqui Duces mei, quam videtis mihi constantiam dedit.*

Hac firmitas, quâ hoc solium occupd, ita nobis bonum erit ac rebus nostris omen, ut titubatio latroni Licungzo præsagium sinistrum fuit. Initia vi-

82 DE BELLO TARTARICO

*detis occupati Imperij: at fortitudinem
virtutemq; vestram tantam esse intel-
lico, ut me iam totam possidere Si-
nam credam, imò Orbis Imperium,
non inchoatum modo, sed firmum as-
tabile. Imperij diuitiae, Regales digni-
tates, primum licet impartanta vir-
tuti debitum erunt. Modò fortiter agi-
te. Hæc à sexenni puerō dicta admi-
ratio Regiæ totius excepit: à Cælo fa-
toque electum omnes vno ore & ap-
plausu conclamant. Eadem die Pa-
truum natu maximum, tutorem suum,
tāinquām Patrem veneratus est; vnde
Amahan Tartarā voce dictus est, quā
Patrem Regem significat; Sinæ Ama-
*Amauā-
gas Pa-
truuſ &
tutor Im-
peratoris
fidelissi-
mous.*
uang vocant. Illi ergo totum bellum
regendum commisit; & huic propriè
Tartari Imperium debent: nam non
minùs consilio & prudentiâ, quām
fortitudine ac fidelitate insignis fuit:
vnde rationibus ac consiliis prudentissi-
mos quosque inter Sinas in admira-
tionem rapiebat; comitate verò ac iu-
stitiâ eos dementabat. Plurimum et-
iam ad hæc omnia contulerunt Sinen-
ses illi Præfecti, qui, vt antè diximus,
iræ Imperatoris sc̄ subducentes, ad
Tarta-*

Tartaros confugerant, & patriæ infidi, modò ciues suos verbis ac exemplo sollicitabant, modò egregia Tartaris consilia suggerebant; vnde ad summas à Tartaris Praefecturas admissi sunt.

Eādem quoque die ad Vsangueium aliquæ Tartarorum Legiones missæ sunt cum diplomatibus, quibus Vsangueius à nouo Imperatore Pingsi Rex creabatur; tributarius tamen (Pingsi autem, Pacificans Occasum sonat;) Xensi Metropolim pro regiâ illi sede assignando. Quid hīc faceret fidissimus hactenus Vsangueius? Maiora præmia à Sinico Imperatore sperare non poterat; Tartari autem iam tanto numero aderant, ut viribus longè inferior esset. Admisit ergo nouam dignitatem, & Tartarum Imperatorem agnouit: ac ita, qui modò pro Sinis contra latrones ibat, contra Sinas, ut Tartaris Provincias subigeret, irè coactus est. Ut autem erat egregius Dux, latronem facile ex Xensi expulit, à Tartaris adiutus; ac in Sigan Metropoli regnauit hactenus. Ita honoribus auctum, à militiâ remouerunt, quem armatum timere potuissent Tartari.

F 2

Quid

*Quid de
Licungzo latrone actum
attulit,
ignora-
tur.*

*Quid de Licungzo latrone actum
sit, ignoratur haec tenus. Tantæ illius
vires repente obrutæ conciderunt. Ab
Vsangueio occisus in pugnâ creditur;
quainuis nec viuus nec mortuus à quo-
quam mortalium agnitus aut repertus
fit. Reliqua Tartarorum pars, eadem
facilitate Peking & Xantung Provin-
cias occupauit, ubi Sinicis militibus ac
Ducibus per suas copias distributis, in
immensum suos statim auxerent exer-
citus. Vniuersos enim non in fidem
solum, sed etiam in militiam ad se-
quenda Tartarica signa receperè; ne
deuictos quide[m] aspernati, duinmodò
Tartarorum more capillos ac vestes
adhiberent. Quin etiam, ut occupatæ
gentes vniuersim hoc facerent, edixe-
runt sub perduellionis pœnâ: quod res
Tartarorum s[ecundu]m turbauit, plus pro
capillis dolentibus ac pugnantibus Si-
nis, quam pro Regione vel Impera-
tore; ita ut non raro potius mori, ac
capite plecti elegerint, quam in hac
re Tartaris obediere: & quamplurima
huius rei exempla proferrem, nisi bre-
uitatis memor essem. Minori itaque
quam anni spatio, quatuor ingentes*

Borea-

*Tartari
varias
occupant
Provin-
cias.*

Boreales Prouincias in suam redegerunt potestate, Peking nimirum, Xansi, Xensi, ac Xantung (Leaotung non admunerando) in quibus stylum Politices Sinicæ modumque gubernationis omnino non mutarunt ; imò Sinicis Philosophis, ut anteà regendas vrbes ac Prouincias concesserunt; examina Litteratorum ut anteà reliquerūt; sagaci consilio : nam ita propriis, ac à se inauguratis hominibus , regimen quasi suis creaturis concedentes , id effecerunt, ut fidelitate omni pro Tar- *Sinicæ*
taris starent : solas autem militares *leges non* Præfecturas , ac Militiæ regimen sibi *mutant.* reseruarunt ; quamuis ad huius etiam Præfecturas fideliores Sinas admiserint , & in ipsâ quoque vrbe Regiâ eosdem Prælectorum ordines , ac sex summa Tribunalia , prout sub Sino- co erant Imperatore , retinuerint ; ita tamen, ut partim Tartaris, partim Si- nis constent.

Intereà Australium Prouinciarum Præfeci, de periculo Imperatoris admoniti , quàm maximas potuerant ex omnibus copias conuocarant , & iam Peking versus tendebant , quando de
F 3 Impera-

86 DE BELLO TARTARICO

Imperatoris morte , ac Vrbe Peking occupatâ , mœstissimum habuerunt nuntium. Statim ergo milites ab itinere cœpto reuocant , & simul naues omnes , quibus annis singulis annonæ ac reliqua necessaria in Regiam transuēhuntur. Paulò post de Tartarorum invasione & occupato per ipsos Imperio tristiora audiunt: Tum temporis ego ipse in vrbe Nanking eram, vbi ingentem Sinatum confusionem ac metum vidi ; donec tandem resumptis animis omnes Præfecti ex Taimingâ Familiâ Regem vnum in Imperatorem elegerunt , quem Hungquangum vocarunt. Hic ex Provinciâ Honan aduennerat , latrones fugiens ; erat Vanliei Imperatoris nepos, Zungchinij consobrinus; quem magnâ coronarunt pompa ac ostentatione, sub eo meliora spectantes. Hic quamprimum electus est, ad Tartaros Legatum misit, pacem postulans magis quâm petens , & occupatas cunctas Boreales Provincias ultrò illis offerens. Sed Tartaros non latuit Australium Præfectorum animus : volebant bellum diffrerre, donec res ac vires resumerent : unde responderunt,

*Hung-
quangus
in Nan-
king Si-
narum
Impera-
tor coro-
natur.*

*Tartari
pacem
nolunt.*

derunt, se ab alio non accipere, quod armis iam acquisiuerent; & quandoquidem Præfecti Imperatorem elegerant, illum porrò defenderent; se verò aut totum Imperium aut nihil habere velle. Hac infectâ Legatiōne, dum arma parantur virimque, adest interea Nanking adolescens, qui se Zung-chinij maiorem filium dicebat: nec *nū filius* parua huius rei vera dabat signa; quin *Nanking compareret;* imò à multis Eunuchis agnoscebatur. At Hungquangus, regnandi ambitione tactus, numquam eum agnoscerre vel admittere voluit, ne cederet Imperio: quinimò in carcerem detrusit, occidendum tamquam impostorem, multis Præfectis ex aduerso frequentibus. Res ad seditionem spectabat; & eò tandem deducta est controvērsia, ut Tartaris occasionem præbuerit intercipiendi Prouinciam & urbem Nanking, aliquibus Præfectis non impedientibus, ne dicam instigantibus. Adsunt ergo Tartari in territorio urbis Hoigan; Orientale Crocei fluminis littus occupant, mox nauibus flumen traiiciunt. Ex aliâ parte tantus stabat militum Sinarum numerus, ut

33. DE BELLO TARTARIGO

Sinarum fuga. si vel calceos abiecissent, aggerem fecissent, quem Tartarorum equi vix superassent. Sed nimis animus in prælio valet, non numerus. Vix Tartari naues concenderant, quando, velut oves visis lupis, nudo relicto latissimi ac velocissimi fluminis littore, aufugiunt Sinæ. Tartari fluuiio superato, nullo viso hoste, Nanking Provinciam nobilissimam ingrediuntur, ac quidquid illius ad Boream Kiang fluminis, Maris filij, iacet, occupant velocissime. Vbi obseruandum illud in Tataricâ militiâ ratur, quod antequam ad Provinciam aliquam ingrediuntur occupandam, præcipuarum urbium ac locorum magis opportunitatum Præfectos cum debitissimis praesidiis assignatos habeant: unde sine morâ, quasi fulmina vix ingrediuntur, quin occupatam, & iam munitam possit Yangcheu deant. Una urbs ditissima ac nobilissima vim ma Yangcheu vim experta est, ac Tartarorum sustinet; sed capta de- egregie cum Tartaris pugnauit aliquoties; vbi & Reguli Tartari filius occisus est. Zuus Colaus, Hungquango Imperatori fidelissimus, illam defendebat cum ingenti militum praesidio;

dio ; sed tandem Tartaris cedere coa-
cta est : in quâ milites omnes ac ciues
internecione deleti sunt , domus om-
nes spoliatae ; mox ne foetida cadauera
tabem ac pestem corrupto aëre inge-
nerarent , omnia supra domos posita
cum totâ vrbe ac suburbis combusta
sunt. •

Hic Tartarus copias suas auxit, Præ- *Tartari*
fectis reliquarum vrbium ac copiarum *varia lo-*
se subiicientibus; quorum plurimi easf. *ca occu-*
pant.
dem sub Tartaro obtinuerunt Præfe-
cturas ac vrbes custodiendas, quas sub
Sinico habebant Imperatore ; alij et-
iam ad maiora euecti sunt. Hac verò
comitate, quâ deficientes ad se ample-
ctebatur Tartarus, ac crudelitate quam
vim expectantibus vrbibus inferebat,
illud obtinuit , vt ferè omnes illam
potius , quam hanc experiri vellent.
Ita facile quidquid ultra Maris filium
est Boream versus , primum ad dedi-
tionem Tartari habuere. Hic fluuius
ultra milliare Germanicum latus , per
mediam ferè Sinam ab Occasu in Or-
tum fluens , in Borealem ac Austra-
lem eam diuidit ; imò & Nanking
Provinciam medium secat , quamvis

F 5 Nan-

Nanking Metropolis ac Regia in Australi sit littore. Ut ergo illam occuparent, fluuius superandus erat. Quamplurimas itaque naues colligunt, ut nouam Nanking Regiam, ac novum petant Imperatorem. Sinica ingens classis in alio littore stabat, sub fortissimo ac fidelissimo Duce Hoangchoango : pugnatum hic vtrique acerrime; & Hoangchoangus iam Tartaros à Sinis vinci posse ostendebat, quando à proprio Duce sagittâ transfixus est, qui à Tartaris corruptus fuerat ingentibus promissis (Thienus dicebatur, ex Leaotung terris oriundus) cuius sagitta rotam fortunæ Sirem Siniæ fixit, ac Imperium perdidit. Nec eam per his perduellis contentus, cum suis in fugam se dedit, & fugiendi militibus reliquis exemplar fuit; atque ita ad Nanking urbem transit, & quasi fidelissimus, Imperatori Hungquango ex eadem vrbe fugienti comitem se adiunxit. Tartari, superato fluvio, ubi Imperatorem effugisse audiunt, velocissimè inseguuntur; quos Thienus adesse videns, Hungquangum capiit, ac Tartaris tradit, mense Iunij.

*Pugna inter Si-
nas ac
Tartaros.*

Proditor
*sam per-
dit.*

*Hung-
quangus
Tartari
traditur
ac occidi-
tur.*

nij m.DC.XLV. quem Peking mitten-
tes , ibi pro mœnibus arcus chordâ
strangulant (quod mortis genus nobile
æstiment Tartari) cùm nondum inte-
gro anno imperasset: Eâdem pœnâ
affectus est iuuenis ille, verûsne fuerit
an fictus Zungchinij filius , quem in
carcere Tartari repererunt. Sed non
hi solum ex Imperiali Familiâ Tai-
mingâ occisi à Tartaris sunt ; verûm
omnes quotquot ad manum habere
potuerunt, vndique diligenter conqui-
siti : atque hic tyrannicus mos est to-
tius Asiae , vbi occupato Regno , om-
nes Regum consanguinei ab inimicis
radicitus extirpantur. Post hæc Nan-
king ingrediuntur , ac reliquas omnes
nobilissimæ Prouinciæ vrbes pronas
ad deditioñem inueniunt. Inde velo-
cissimo cursu vsque ad urbem Hang-
cheu, nobilissimam ac ingentem Che-
kiang Prouinciæ Metropolim victo-
res transeunt ; diuiso tamen exercitu,
cuius vna pars per Kiang fluuium mis-
sa est , vt mediterranea occuparet ,
Kiangsi , Huquang & Quangtung ni-
mirum, vastissimas Prouincias. Præci-
pui autem Sinarum fugitiui milites;
Tartari
Hang-
cheu ur-
bem pe-
nunt.
Duces

Duces ac Praefecti, ad Hangcheu conuenerant; ubi nouum è Taimingâ Familiâ Imperatorem eligere volebant Louangum Regem, qui Imperialem dignitatem non admissit, solo Regis titulo contentus; fortè ut minus ex alto caderet, ac minus mortem sentiret: illam verò se admissurum dixit, quando milites expulsis Tartaris Regiam vnam occupassent; proinde ut fortius quam hactenus agerent. Non dum triduum regnauerat (minori tempore, quam sèpè iij, qui in Sinicis comedisi Regum personas agere solent) quando Tartari adsunt. Post eorum aduentum, milites, qui sub variis Ducibus ad hanc urbem confugerant, pugnare promittunt, si prius debita persoluerentur stipendia: volebant scilicet eo tempore, quo maximè videbantur necessarij, tum à Regulo, tum à ciuibus argentum extorquere, nihil deinceps acturi. Hic verò Louangus, qui naturâ verè comis ac pius erat, tantæ urbis ruinam non ferens, & populorum sortem miseratus, quantum subditos amaret ostendit; ac tale dedit exemplum, quale Europa numquam audiuit.

*Inauditus
Louangi
Reguli
erga sub-
ditos a-
mor.*

audiuit. Vrbis mœnia scandit; inde
 Tartarorum Ducem flexis genibus al-
 loquitur; rogat ut vrbis ac ciuibus par-
 cat: *De me, inquit, quod vultis sta-
 tuite; pro meis subditis vobis victimas
 ero.* Hæc dicens, ad Tartaros ipse
 tendit, ac capitur. Fuit hoc illustre
 maximi erga subditos amoris testimo-
 nium: & talis virtus fructu suo non
 caruisset, si vel Alexandrum aliquem,
 vel Cæsarem reperisset. Tum Tartari,
 vt vrbis mœnia claudantur à ciuibus,
 iubent; ne vel proprij, vel Sinenses
 milites eam ingredenterentur: hos verò
 milites extra vrbein positos vndique
 insectantur, ac necant; sed multò plu-
 res aquæ hauserunt, quàm sagittæ Tar-
 tarorum aut acinaces: ad Australem
 enim vrbis portam ingens labitur flu-
 uis vltra leucam latus, cui nomen
 C'ienthang; hunc fugitiui milites su-
 perare, omnes confusione ac timore
 pleni, contendunt: naues plus æquo
 onerant, dum debito plures conscen-
 dunt, ac ita merguntur; alij ab aliis in
 flumen proiciuntur: multa sic millia
 periēre. Expulsis in hunc modum aut
 necatis militibus, cùm naues Tartari
     non

*Multi
 milites
 bauriun-
 tur.*

94 DE BELLO TARTARICO

*Hang-
cheu ca-
pitur.*

non haberent ut fluuium superarent, in urbem regrediuntur, nullâ illatâ vi aut violentiâ. Ita nobilissima hæc vrbs conseruata est, cuius pulchritudinem, diuitias ac magnitudinem alibi fusè describam, non ut auritus sed oculatus testis; ex hac enim in Europam transiui, ac in eâ tres ipsos annos iam vixeram anteà.

*Xaoking
vrbs ca-
pitur.*

Habet eadem vrbs Hangcheu ad Boream nauigabilem canalem arte factum, per quem ad Boreales partes patet nauigatio: hic solo aggere separatur ab Australi fluvio. Ex hoc igitur canali Tartari celerrimè quamplurimas naues per terram aggeris tractas, deducunt ad fluuium C'ienthang, quibus, nullo obstante, eundem transmittunt, ac totius Sinæ pulcherrimam urbem Xaoking facilem ad deditiōnem reperijunt. Hæc vrbs magnitudine quidem multis cedit; sed nitore ac munditiâ omnes facilè superat: in aquâ dulci iacet, ac tota extra ac intra mœnia nauigio lustrari potest: plateas habet latissimas, quadratis lapidibus candidis vtrimeque stratas, in quarum medio nauigabiles fossæ aut canales omnes

omnes in utroque littore quadrato lapide vestiuntur: pontes quamplurimos numerat ex eodem lapide, & arcus triumphales non paucos: domus etiam (quod nullibi alibi in Sinis) ex quadrato sunt lapide: nihil denique hac urbe nitidius tota Sina videt. Obtinuerant ergo illam Tartari sine ullâ vi: & reliquas Chekiang Prouinciae Australis facilè quoque ad ultroneam ditionem pronas habuissent; verum ubi edixerunt, ut omnes Tartarico more crines abraderent, tunc enim uero milites ac ciues arma in Tartaros exacuerunt, pro capillis magis quam pro Regione suâ solliciti; pugnaruntque egregie, ac Tartaros non modò ex urbe Sina capillos suos defendunt.

eiicerunt, sed ad C'ienthang fluuium usque repulerunt: imò eos ad transitum fluuij coegerunt, quamplurimis eorum occisis. Planè si fluuium superassent, Metropolim ac reliqua recuperassent: sed utcumque contenti seruitis capillis, victoriam non ultrà promouerunt, in littore tantum Australi resistentes, ac sese vndique munitentes. Ita integro anno Tartarorum vicitria arma repressa sunt. Ut autem Sina caput.

caput haberent, Lu Regulum ex Tai-mingâ Familiâ in Imperatorem elige-re volebant; qui id non admisit, sed solùm Restauratoris Imperij nomen atsumpsit. Intereà Tartari nouas ex Peking copias aduocarunt, quibus aucti omnem adhibuêre conatum, vt flum C'ienthang superarent: sed omnia frustrâ Respirabant ergo lassæ Sinarum res; imò congregatis viribus maiores victorias promittebant: sed regnandi libido ac æmulatio omnem hanc spem prescidit. Nam ex Fokien Provinciâ milites ac Prefecti è Che-kiang aufugientes, secum ex Taimingâ Familiâ Regulum Thangum abduxerant. Hunc ergo in Fokien Provinciâ, quæ Chekiang confinis est, in Imperatorem elegerunt. Hic volebat, vt Lu Regulus Imperio cederet, eo pretextu, quod paucas obtinuissest urbes, & sanguinis propinquitate remo-tior esset ab Imperatoribus quam ipse. Contrà verò, Lu Regulus se pri-mum proclamatum à subditis præten-debat, & victoriæ fructum ostendebat. Ita Tartari, inter duos litigantes ter-tij, gauisi sunt, vel (vt Sinæ dicunt) volu-

*Duo si-
mul Re-
ges rem
Sinicam
perdunt
discordia.*

volucre ac conchâ pugnantibus, pisca-
 tor qui vtramque cepit, lucrum ha-
 buit. Numquam hi duo Reguli arma
 coniungere, aut alter alteri cedere vo-
 luerunt, vt communibus armis Tar-
 taros reprimerent. Cùm itaque Lu Re-
 gulus solas octo vrbes regeret, stipen-
 dia tot militibus necessaria habere non
 poterat: vnde soli defensioni intentus,
 numquam est ausus fluum traicere.
 Tartari interea, quo pacto fluum
 transitterent, inquirebant: nauibus
 non audebant; quia Lu Regulus quam-
 plurimas, etiam ex mari aduectas, cum
 tormentis maioribus in promptu ha-
 bebat: sed anni istius felicitas iis viam
 aperuit. Fortè æstas solito siccior fuit,
 & fluvius in Australi patte, prope ciui-
 tatem Tunglieu, vbi per montes fluit,
 nec maris æstu augetur, multum pro-
 funditatis amiserat: hic Tartari equi-
 tes transitum repeterunt. Nondum vi- Tartari
fluum
superant,
& Xao-
king recu-
perant.
 ginti fluum superauerant, nullo ob-
 stante (nam ab hac parte, ob montium ^{superant,}
 asperitates, nulli Sinarum milites sta- ^{& Xao-}
 bant) quando à rusticis fugientibus ^{king recu-}
 admoniti milites Sinæ, omnes aufuge-
 runt. Ipse Lu Regulus Xao king vrbum

deseruit; ac terræ non fidens, nauis
conscendit, Insulamque Cheuxan, è
Regione Nimpo urbis petiit; ubi hac-
tenus tutus mansit, ac regnat. Quæ
Insula, cum vix habitaretur nisi à ru-
sticis & pescatoribus, modò in poten-
tissimum eusit Regnum, quampluri-
mis Sinis ad Lu Regulum confugien-
tibus, quasi ad suorum capillonum asy-
lum. Hic iam Septuaginta duæ numer-
tantur ciuitates: classes multas habet,
quibus hactenus omnem Tartarorum
viam clusit, & bene agendi ex ipso Si-
nanum continentí aliquam expectat oc-
cationem. Ita Tartari facile Chekiang
Prouinciae reliquias omnes urbēs ac ci-
uitates in suam redigere potestatem.
Vna Kinhoa urbs, in quâ summus Prä-
fectus mihi amicissimus domum ac se-
dēm habuit, eiusque urbis erat ciuis, vim
Tartarorum aliquot mensibus susti-
nuit, ipso Präfecto Duce. Unde Tartar-
i, ne vna urbs aliarum victoriam retar-
daret, in tres partes copias diuiserant;
una pars per Khitschou urbem ac mon-
tes, alia per Vencheu ac littora mari,
Fokien Prouinciam petebat; reliqua,
Kinhoa peccinaciter obsidebat.

*Insula
Cheuxan
in Reg-
num eua-
dit.*

*Kinhoa
urbs ca-
pitur ac
vastatur.*

Quo

Quo tempore ego ab Imperatore Lunguuo missus, Venxui ciuitatem, vrbis Vencheu subiectam, ingressus sum. Adfuere quam mox Tartari, ac urbem quidem Vencheu primo facilè impetu occuparunt; neque multò difficilius illi subditas ciuitates. Ego domum quandam ampliorem Venxui ciuitatis, quæ tota tumultu ac plurium cum pauore, tum fugâ feruebat, incolebam. Ut Tartaros aduentare inaudij, supra maiorem domus portam longæ latæque rubræ papyro hæc inscripta verba exposui: *Hic habitat ex magno Occidente diuina legis Doctor.* Similes inscriptiones Præfecti, dum iter faciunt, domibus, ad quas diuertere consueverunt, affigere suni soliti; ut qui qualesque sint omnibus innotescat. Deinde ad dominus atrium in aulâ maiori Europæos libros, interque eos maiora quædam ac splendide compacta volumina exposui; instrumenta quoque Mathematica quædam, tubos opticos, specula caustica, aliaque similia adieci: deinceps demum Del Seruatoris imaginem in altari ad hoc eretto felici planè euentu collocaui. Tantum enim

abest, ut ullam à militibus Tartaris passus sim iniuriam aut molestiam, ut potius ipsemet Tartarorum Regulus inuitatum me liberalissime exceperit, rogaueritque, num capillitum ac vestes Sinicas æquo ac lubenti animo essem mutaturus. Annuentem me, coram se condoni iussit; cumque significarem ego, rasum huiusmodi caput Sinicis vestibus haud admodum congruere, suas ipsemet extraxit ocreas, meque induere voluit, pileolum quoque suum Tartaricum capiti meo imposuit, epulo exceptit, datisque patentibus litteris ad antiquam meam stationem, templumque nostrum ac domum nobilissimæ vrbis Hangcheu abire permisit. Plurimas ad Kinhoa acceperunt à fortissimo Praefecto clades Tartari, quia maioribus tormentis assidue in illos saeuebat: unde eos castra longius figere coegerit. Demum & illi ex Metropoli maiora tormenta adduxerunt, quibus moenia disjacentes, urbem tandem occuparunt, totamque ferro ac igne miserè vastarunt. Ipse Praefectus, ne in Tartarorum manus perueniret, cum totâ familiâ scipsum combussit, dolio tormen-

tomentarij pulueris admouens ignem
intra palarium in quo habitabat.

Fokien Prouincia à tribus Prouinciis, Quangtung, nimirum, Kiangsi, ac Chekiang, continuis separatur montibus; per quos ut ingrediatis, trium dierum iter eit asperrium; altissimi undique colles, ac profundissimæ valles, horridique calles, famosis Græcorum Thermopylis sive Tauri iugis aut dif- *Tartari*
ficiiores, aut æquales fortasse. Erat *Fokien*
facilis defensio, si vel pauci rustici *Prouinciam oc-*
asperiora occupassent loca, aut vias *cupant*
rescisionibus aliquibus impediuerissent: *facillimè*.
sed Tartarorum metus adeò Sinarum
animos occupauerat, ut vel equorum
aspectum non ferrent. Nudos ergo à
præsidio montes fugientes relinquunt
Sinæ, quos vel ita vacuos ac non cu-
stoditos summâ superarunt difficultate:
Tartari, multis curribus ac impedimentis relictis, & pluribus equis præ-
cipitio amissis. Demum facilius totam
Prouinciam Fokien occuparunt, quām
aliij potuissent prohibere: vix enim
tantum temporis in eâ occupandâ insumpserunt, quantum necessarium est
ad eam facile perambulandam. Ipse

Imperator, cui nomen Lunguus (quod Draconem Belligerum sonat) cui se quam Draconi similem magis praestitit, aufugiens cum validâ militem manus, si numerum spectes. Sed nec sic Tartaros effugit: nam pernicibus equis eum insecuri, sagittis hos fugientes velut ouium greges mactarunt; ipseque Imperator derelictus à suis, inter occisos creditur mansisse: numquam enim amplius de eo quidquam auditum est.

Quia ergo tota Provincia ultra se dedidit, & facilius quam vlla alia occupata fuit, nullibi vim repellentibus Sinis, parum passa est à Tartaris; quinimò pluribus ex eâ militibus assumptis, & aucto exercitu, eodem deinceps victoræ cursu in Quangtung iruperunt. Illud ratum, pari felicitate ac velocitate usum fuisse alterum Tartarorum Ducem, cui ut mediterranea subigeret, mandatum erat. Nam eodem tempore, per Huquang & Kiangsi viator transiens, in Quangtung peruerterat; & primam illius urbem Nanhjung, vim experiri volentem, igne ferroque deleuit. Ita à duplo exercitu facile

*Lunguus
Impera-
tor occi-
ditur.*

*Quang-
tung Pro-
vincia in-
uaditur.*

facilè subacta est Prouincia Quang-tung. Inde verò vñus exercitus ad Peking , diues spoliis , ac victoriis nobilis, reuocatus est; relicto tamen in singulis urbibus præsidio , & designatis Imperatoris Tartari nomine Magistratibus , tam Togatis , quam Militaribus.

Prudentiores , huius facilitatis causam in occupandâ Fokien Prouinciam aliunde coniiciunt; quibus & ego subscribo. Erat tum temporis in eâ famosissimus pyrata Chinchilungus nomine. Hic ex Fokien oriundus, ac vili loco natus , Lusitanis primùm Macai, mox Hollandis in Formosâ (ita Insulam vocant) vt famulus seruuit (Iquon exteri oinnes vocabant) omnibus notissimus, Hispanis, ac Hollandis. Non ita multò pòst pyrata euasit: ubi verò ex paruis initiis ingentes congregauit classes , ingenio ac manu promptus , ad tantas demum diuitias ac vires peruenit , vt Sinicum Imperatorem vel æquaret, vel superaret: nam totius Indiae mercimonia solus obtinebat, cum Lusitanis Macai , cum Hispanis in Philippinis , cum Hollandis

*Famosus
pyrata
apud Si-
nas.*

in Formosâ ac nouâ Batauiâ, cum Iaponibus, nec non reliquis Regnis, ac Insulis huius Oceani Indicî ditissima habebat commercia. Sinicas merces solus per suos educebat; Indicas autem & Europæas, ac argentum reducere solitus. Cùm enim ab Imperatore Sinico criminum veniam extorsisset potius quam obtinuisse, ita viribus auctus est, ut iam classes ter mille navium instrueret. His non contentus, occultè Imperio inhiabat: verum quia probè nouerat, nihil se efficere posse, dum Imperialis Taiminga Familia superesset (numquam enim populus aut Præfecti illum admississent, quinimò ut perduelli restitissent potius) hac Tartarorum occasione sperabat illam extinguendam: tum contra Tartaros, tamquam Sinarum hostes, armalia pro Sinâ, ac ab omnibus pañim arripienda sumere cogitabat. Nec dubium quin eo prætextu, tamquam Seruator ab omnibus adiutus ac suscepimus fuisset. Itaque cum Tartaris secreta habebat consilia, illis fauens, ut sibi prodeisset. Hoc autem tempore, quando in Fokien irrumpebant, totius belli

belli Dux à Lunguuo declaratus fuerat ; omnes exercituum Duces , illius erant vel fratres , vel affines ; milites omnes illius obsequio addicti . Ab hoc ergo admissi sunt Tartari : unde non mirum , si Prouinciam Fokien ingressi , illum Regis titulo donarint , Pingnan Regem constituentes (quod Pacificans Austrum sonat) ac multis aliis honoribus ornantes , ut facilius deciperent : fortassis enim illius mens eos *Tartari* non latuit , vel ex magnâ quâ pollebat <sup>mira ar-
te pyra-
tam deci-</sup> potentia suspicabantur quod erat ; illum videlicet aspirare ad summa: vim ^{piunt, ac} tamen contra illum adhibere ausi non ^{capiunt.} sunt ; quinimò toto tempore , quo in Fokien Tartarorum Regulus militum Dux mansit , honorifice cum habuit , munera sèpè transmittens , ac splendidis excipiens conuiuiis , eidem insuper Fokien & Quangtung Prouincias regendas promittens . Iam ergo se Australium Prouinciarum regimen solidum ac stabile obtenturum cogitabat : sed longè aliud accidit . Cum enim Regulus Tartarus ad Peking redire vellet , Sinarumque Praefecti (ut mos est) omnes illum conuenirent

G 5 ad

ad valedicendum , ac per aliquod itineris spatium comitarentur ac deducerent; hoc ultimum urbanitatis officium Iquon siue Chinchilungus, sui omnisque adeò periculi securus, etiam præstítit : ita cum paucis , classe in portu Focheu Metropolitanæ relictâ, Regulum Tartarorum adiit , ac comitatus est : sed cùm valediceret , & iam abeundi peteret facultatem , à Regulo inuitatus est ut secum ad Imperatorem in Peking iret , vbi maiores honores splendidis verbis promittebantur. Multis hoc iter excusauit : sed ire tandem coactus fuit ; & hac arte captus est , qui alias armis vix capi potuisse. Etiamnum in Peking arctâ detinetur custodiâ : quia illius filius ac fratres , cùm captum audirent , classes repetiuere , quibus mare Sinicum infestant hactenus. De quibus infrà aliqua dicenda occurrent.

*Vincuntur Tar-
tari in Quangsi.* Alter interea exercitus , qui per me-
diterranea in Quangtung peruenierat , inde Quangsi Prouinciam inuasit. Sed hîc arma , quorum vel nomen Sinistimendum fuit , egregiè retusa sunt ; & vnde minimè cogitabant Tartari , vi-
ctoriae

Etiorae obicem repererunt. Erat fortè
Quangsi Prouinciae Pro-rex Khiu
 Thomas, Christianis sacris initiatus, &
 summam militum huius Prouinciae
 Præfecturam Ching Lucas obtinebat,
 cuius familia, iam à quintâ progenie,
 non minùs Imperatori Sinico strenue
 quâm Christo militabat. Hi ergo
 quamplurimis militibus ac Ducibus
 congregatis, qui ex aliis Prouinciis in
Quangsi confugerant, communibus
 armis Tartaros vinci posse ostendé-
 runt. Nam postquam iam Tartari alti-
 qua huius Prouinciae loca occupassent,
 illos magnâ strage affectos vicerunt:
 imò **Quangtung** vicinam Prouinciam
 ingressi, Occidentalem illius partem
 recuperarunt. Post hæc, ut caput ha-
 berent pro quo pugnarent, ac cuius
 auspiciis regerentur, reliquosque Si-
 nas promptiores & alacriores ad com-
 munem patriæ defensionem allice-
 rent, Regulum ex Taimingâ Familiâ,
 Vanliei Nepotem, qui in Queilin,
 Quangsi Prouinciae Metropoli sedem
 habuit, in Imperatorem elegerunt, qui
 Iunglieus dictus est. Hic in **Quang-**
tung Prouinciae nobilissimâ Charking
Iunglieus
fit Dina-
rum Im-
perator.

vrbe Imperialem fixit sedem , & ha-
 tenus vt cumque feliciter contra Tar-
 taros pugnauit. Apud hunc maximus
 Eunuchus , P'ang Achilleus dictus ,
 Christianis est sacris initiatus, à multo
 tempore ita Christo seruiens , vt no-
 mine ac re semper haec tenus se verum
 Christi cultorem ostenderit ; quod vt
 melius ageret , apud se Patres è no-
 strâ Societate habuit : inter quos est
 R.P. Andreas Xauier (cuius agnomen
 proprium est Cossler) Austriacus , &
 R.P. Michael Boym Polonus; quorum
 operâ frequentissimi hîc ad Christi
 ouile accesserunt; inter quos, ipsa Im-
 peratoris Mater, Vxor, ac filius, totius
Imperi heres
Christia-
nus sacru
initia-
tus.
 Imperij heres ; qui Constantinus di-
 stus est , & cui à bonis omnibus ad-
 procandum , vt (fauente Deo) alter
 sit Sinarum Constantinus. Ipse met
 Imperator à Fide Christianâ non ab-
 horret ; sed haec tenus Baptismum dis-
 tulit : permisit tamen vt Regina pa-
 trem Michaëlem Boym è nostrâ So-
 cietate Legatum, ad præstandam Sum-
 mo Pontifici obedientiam, ablegaret,
 vt Europa iampridem inaudiit. Deus
 Opt. Max. eam illi concedat felicita-
 tem,

tem, quæ longè lateque in omnes redundet Sinas, ad maiorem Dei gloriam.

Non tantum in Quangsi, sed etiam in Fokien, visi sunt Sinæ animos resumere. Cùm enim Tartarorum exercitus ex cå Prouincia ad Peking reuocatus esset, vix eò peruererat, quando ex montibus Fokien Prouinciae Yanguis quidam idolorum sacrificulus (qui olim militum Dux fuerat) cum multis seditionem excitauit, ac nobilis urbem Kienning, aliasque ciuitates occupauit, occisis Tartarorum praefidiis. Alij quoque huius exemplum secuti, ex montibus ubi latitabant eruperunt, & varia loca receperunt. Quintam eodem tempore capti I quon affines ac fratres maria infestabant: unde in terram egressi, partem Prouinciae circa Siuencheu & Ch'ingcheu suis armis ac milite habuerunt infestam. Erat tum temporis in Chek'ang Prouincia summus Tartarorum Praefectus, duarum Prouinciarum Pro-rex; qui auditis his motibus, eadem nocte, maximâ celeritate cum omnibus copiis in Fokien contendit. Timebat non imme-

ritò

*Latrones
Fokien
Prouinciam
turbant.*

110 DE BELLO TARTARICO

ritò ne montium sauces, ac difficiliora itinera Sinæ occuparent: quod si fecissent, planè de illâ actum fuisset Prouinciam. Sed ubi ad montes peruenit **Changus** (nomen id Pro-regi fuit) & à præsidiis vacuos montes inuenit, cum se victorem, ac rebelles perditos proclamauit. Ingressus est ergo, nemine reluctante; & Kienning urbem, in quam se receperat Vangus, obsedit. Tenuit aliquot menses hæc **Tartaro-
rum Dux** obsidio: numquam tamen eam urbem vi intercipere potuit; quin potius plurimis suorum amissis, indicauit sibi temperandum esse ab assaultibus, & urbem eminus obsidēdam: obtinuit tamen per id tempus, ne reliqui Sinarum Duces cum Vango coniungerentur; vnde vires sufficientes habere non potuit Vangus, quibus extra mœnia bellum committeret.

Capitul - **tandē**, ac ubi hos audiuere motus, nouum exercitum statione submiserunt, ad hanc Prouinciam pacandam. Nonorū ergo militum auxilio, post aliquot men-
tum spatium quo urbem obsederant, tandem magis allatis tormentis (qua-
bäu-

batiuli per aspermos montes raro portabant artificio, onera etiam maxima longis vectibus suspensa humeris ferre soliti) mœnia disiecta sunt, & omnes intra urbem tum milites, tum ciues, ipsique infantes ad internectionem occisi: trecenta hominum millia ibi cæsa fuisse Patres nostri mihi scripsere. Deinde vrbs tota flammis est tradita. Eo incendio nostrum hic etiam templum pulcherrimum conflagravit. Duo autem Patres è nostrâ Societate ex ipsâ vrbe paulò antè mirâ Dei prouidentiâ emissi fuerant, R. P. Simon de Cunha Lusitanus, & R. P. Ioannes Nicolaus Smogoleski Polonus, tamquam Loth ex Sodomâ seruati (quod nomen, ob nefandam libidinem, huic vrbi maximè conuenit.) Interceptâ porrò & deletâ hac vrbe, totam hanc Prouinciam facile iterum subegerunt Tartari: ex Sinis autem, alijs montes repetinere, alijs maria: atque ita deinde ad Peking nouus hic exercitus reuocatus est. Observandum enim hoc quoque in Tartaricâ militiâ rarum, quod victores exercitus reuocent, ac nouos submittant ex suâ gente, quæ tota

tota omnino belli studiis addicta est; quâ in re duo potissimum spectant: Primum quidem, ut vltro citroque militibus per Provincias assidue trans-euntibus, Sinas timore in officio contineant: Secundum, ut magis egentibus Tartaris militibus prouideant: viatores enim multis spoliis ditatos revocant, ut se recreant; quorum exemplo ad fortiter pugnandum magis egentes inuitantur, similem fortunam expectantes, optimamque prædam sibi quoque minimè defuturam rati.

Ceterum his peractis, res Tartarum ad maximum peruererunt discrimen, occasione cuiusdam proditionis. Quamuis enim omnem moueant lapidem, ut nullus detur rebellioni locus; quamplurimas tamen experti sunt. Cum enim vastum & ingens sit hoc Sinartum Imperium; ut præsidia debito loco atque ordine collocentur, necesse est Sinas ipsos ad hæc etiam adhibere: soli enim Tartari non sufficerent. Et quamvis hoc diligenter obseruent, ut numquam ex eadem Provincia Duces vel milites in eâ relinquant; quamplurimos tamen habuere

*Prefidia
Tartaro-
rum qua-
lia.*

per-

perduelles. Ita autem præsidia distri-
buunt, ut in qualibet Metropoli se-
dem figat summus militum Dux, cui
omnes reliqui pareant. Hic iustum alit
exercitum; ac ubi maiores motus au-
dit, opportunè subuenire debet. Quæ-
libet deinde vrbis suum habet Ducem;
cum sufficiente militum numero. In
Metropoli maximâ ex parte Tartari
sunt milites; in aliis vrbibus Sipæ
ferè omnes. Sed cum nullum adeò
egregium consilium, aut regimen pro-
uidum sit quod proditio cuertere non
possit, nec sui Tartaris defuere prodi-
tores. Inter hos, primus à Tartaris
defecit summus Dux Kinus, qui Pro- Dux Ki-
uinciam Kiangsi regebat. Erat ille ex nus à
Leaotung oriundus. Huius autem re- Tartaris
gionis incolis, vt pote Tartariae vici-
nissimis, maximè fidunt Tartari. Ac-
cidit autem (nescio quo casu) vt illi-
cum totius Provinciae Visitatore, ob deficit.
huius auaritiam, suborirentur aliquæ
controversiæ & contentiones, quæ
paulatim in secreta odia transferunt:
& quanvis vterque more Sinarum Inter
miro artificio odium dissimularet ac duos Tar-
regeret; demum tamen in apertam tarorum
Prefellos
odium
Kiangsi
Provini-
ciam
turbat.

H totius

114 DE BELLO TARTARICO

totius Prouinciarum perniciem erupit.
 Cùm enim eamdem regerent Prouinciam, ille Militaris, hic Togatus Praefectus, sèpè simul conuenire debebant, imò & conuiua simul celebrabat. Fortè protracto diutiùs conuiuo (ut moris ibi est) Comœdiām spectabant, in quā personæ Siniæ, non Tartaricæ vestibus, tamquam pulchrioribus vabantur. Tum Kinus ad Visitatorem conuersus, *An non hic habitus nostro,* inquit, *est grauior ac melior?* Fuere hæc verba eiusmodi, ut de iis Visitator per libellum Imperatorem admonendum iudicaret, in quo armulum Kinum accusabat, quod edictum Tartarorum de mutandis vestibus contemeret, magisque propensum erga Sinaicas vestes armatum ostenderet.

Habebat Kinus apud Visitatorem munieribus largitionibusque à se corruptum quemdam, qui alteri erat à secretis! is cum de singulis dictis vel scriptis admonebat. Vbi vero hunc libellum missum atdfit, per suos statim cursum intercipit, ac libello lecto, quamprimum Visitatoris palatium armatus invadit, ac ipsum trucidat. Deinde

de cum totâ Prouincia, applaudenti- *Multa*
 bus Sinis, à Tartaris deficit, ac Iun- *loca à*
 glicum Imperatorem agnoscit. Vna: *Tartaris*
 vrbs Cancheu, quæ à fidelissimo Tar- *deficiunt.*
 taris Duce regebatur, non paruit Ki-
 no; imò, ut videbimus, sola in cau-
 sâ fuit, cur Tartari denuò Kiangsi ac
 Quangtung Prouincias recuperarent.
 Nam & in Quantung Prouincia sum-
 mus militum Dux Lihuzus eodem
 tempore à Tartaris defecérat, ac eam
 Prouinciam Iunglieo subiecerat; & in
 Huquang Australiores partes Iun-
 glicum quoque admiserant Impera-
 torem. Lihuza autem mens ac consi-
 lium erat, cum Kino vires coniungere,
 & vnitis viribus Tartaros cœcere ex
 Imperio. Nec fortè victoria consilio
 defuisset; sed Praefectus vrbis Can-
 cheu (quæ quatuor Prouinciarum cla-
 vis est) dolo ac arte spem omnem
 præcidit. Is ubi Lihuzum etiam à Tar-
 taris defecisse, & cum exercitu adne-
 nire inandijt, hanc ad eum epistolam
 dedit: *Hactenus Kino non parui, quod illius vires Tartaris pares non credetem: sed quandoquidem, fortissime Dux, etiam in Tartaros moues, quod* *Cancheu*
vrbis
Praefecti
dolus.

H 2 amplius

amplius ab his sperem non habeo. Tuus sum, & tuarum partium sectator : ubi vel ipse , vel per tuos aderis, hanc urbem tibi tradam. Interea ex vicinâ Prouincia Fokien quanta potest à Præfectis Tartaricis auxilia poscit , quæ quām potest occulte in urbem intromittit. Adeò ergo Lihuzus, & vrbis portas apertas reperit : sed dum quasi de totâ re securus cœpit ingredi , ab vndique insurgentibus Tartaris inuaditur , ac magnâ vi repellitur. Inopinatus iste casus perculit eius milites ; magnâque affecti sunt strage : ipse quoque extinctus dicitur ; nam de eo nil amplius auditum est.

Hæc res maximè Iunglici Imperatoris negotia ac spes turbauit. Sed Kinus interea non paucas de Tartaris victorias obtinet. Cùm enim summus Australium Prouinciarum Præfetus, qui in Nanking vrbe sedem habebat , quantas potuit copias repente collegisset , vt Kinum opprimeret ; cæsus tamen ac fugatus est aliquoties. Et si quidem hic Kinus victoriarum cursum promouere potuisset , ad ipsam usque Nanking

*Kinus
Tartaros.
victis.*

Nanking urbem victor penetrasset; sed propter urbem Cancheu meritò sollicitus, regredi coactus est: quia à tergo hostem relinquere tutum illi non erat, cum nec annonam, nec reliqua necessaria à Iunglieo habere posset, nisi per urbem Cancheu, prono flumine. Quare ubi de Lihuzi casu inaudiit, cum omnibus suis copiis ad Cancheu urbem se contulit, eamque obsedit. Verum dum hæc obsidio moras trahit, ex Regiâ Peking nouus adfuit Tartarorum exercitus, cui mandatum erat, ut Kiangsi Prouinciam recuperaret. Vnde Kinus, relictâ obsidione, ad Bo-realia Prouinciae confinia custodienda se recepit, Tartaris ingressum prohibitus. Et primò quidem satis feliciter ac fortiter pugnauit: ingentem enim habebat exercitum Tartaricis armis assuetum ac pugnis: sed irruentium impetum sustinere diutiùs non valens, coactus est tandem retrocedere, ac Metropolim Nanchang ingressi ad securitatem: quam tamen urbem Tartari violento marte inuadere non ausi, longâ obsidione ad ditionem cogere statuunt. Conuocatis ergo

H 3

vndi-

Kinus &
Tartaru
obsiderur.

718 DE BELLO TARTARICO

vndique rusticis Sinis, & ad opus adatatis, tandem effecit, vt latissimam fossem per ingens spatium circa urbem ducerent quacumque per terram patebat iter; in fluminibus vero classes disposuerunt, omnem sic urbi annonam interclusuri. Est urbs Nanchang ampla, & incolis frequentissima, quam ingens tum temporis militum multitudo propugnabat; ynde, licet quantum potuit Kintus annonam collegisset, post aliquot tamen obsidionis menses ad summas angustias redactus est. Quamplurimi iam fame moriebantur, & tamen ditionem differebant, à Iunglieo auxilia sperantes. Sed & Cancheu urbs, numquam à Quangtung militibus subigi potuit. In quo rerum articulo, summâ victus inopiâ presius Kinus, sic suos est allocutus: *Nulla nobis, commilitones, spes restat, nisi in manu & animis. Vi nobis per Tartaros aperienda est via: fortiter agite, meum secuti exemplum.* His dictis, & rebus benè ordinatis, de repente erupit, summamque in fossâ transitu difficultatem expertus, demum eam, nequicquam pugnantibus Tar taris,

*Kinus
ex urbe
erupit.*

taris, cum suis supetariis, ac pugnando fugæ locum inuenit; quamplurimis occisis Tartaris. Kinum viuum euasisse, constans est fama, ac latitare in montibus cum non contemnendis copiis, & nouas benè agendi ibi expectare occasiones.

Vbi ergo euasit, Tartari urbem ingressi eam diripiunt; deinde ciues omnes internecione delent. Est enim hoc Tartaris solemane, ut vrbibus sece tradentibus nil mali inferant; resistentibus autem priusquam in eorum potestatem veniant, duriores sinit; sed rebellantibus nullo modo parcant, si vi recipiantur. In hac etiam cæde duo ex nostris Patribus R. P. Tranquillus Grassetti Italus, & R. P. Iosephus de Almeida Lusitanus, ac frater Coadiutor Emanuel Gomez Macaensis periēre, non quidem intra urbem, sed in pago à prædantibus militibus occisi; antiquum quoque ac pulchrum templum nostrum conflagravit intra urbem. Post hæc, Tartari totam Provinciam pronam ad deditonem nauci, eā omnino pacatā, & relictis nouis præsidūs, reuersus est ad Peking vi-

120 DE BELLO TARTARICO

ctor exercitus. Interea Peking alij tres noui parabantur exercitus , ad Quangtung , ac reliquias Prouincias, Iungliceo Sinarum Imperatori adhuc subiectas , denuò subigendas , ac melius conseruandas. Cum enim tutor Imperatoris Tartari , ac reliqui Magnates , tot viderent motus & defectiones Australium Prouinciarum ; vt sibi subditos in officio continerent, decreuerat eas concedere Tartaris Regulis , tributariis tamen , à quibus regerentur. Anno itaque , quo hæc agebantur , M. D. C. X L I X . tres Reguli

Tres Reguli creantur , ac cum rotidē exercitibus contra Iungliū mittuntur.

missi sunt cum tribus iustis exercitibus, qui partim Tartaris , partim Sinis militibus constabant. Vnus ex illis Prouincia Fokien Regulus , alias Quangtung , tertius Quangsi constitutus est , cā conditione , vt primū vnitis viribus ac armis Quangtung recuperarent , ac Iunglicum profligarent. Sed de his infrā: nunc ad præcipuas Borealium Prouinciarum à Tartaris defectiones veniamus.

Non minus ad Boream , quam ad Austrum , libertatis amantes Sinæ sic interim probarunt : ubi Duces quidem

dem à Tartaris victi, sed non capti, seceta de eiiciendis Tartaris agitantes consilia, & hi Prouinciarum tutiora ac secretiora loca incolentes, quotquot poterant milites congregarunt. Tres ex illis in Xensi Prouinciae densissimis montibus vagabantur: primus, Hous dicebarur. Hic iam viribus pollens, reliquos inuitauit ut sibi auxilio essent, ac coniunctis viribus patriam libera- rent. Vnus illi consensit, alter non adfuit; duo tamen militum millia ad Hous in suppetias misit. Itaque cum *Hous in vigintiquinque millibus progrederetur* *Tartares* *Hous*; non contemnendæ copiæ, si *insurgit.* milites animo ac fortitudine fuissent pari. Præmisit diploma, quo Tartares audacter prouocabat, ac omnia illis extrema minitabatur; Sinis vero libertatem, incolumitatem, atque omnia bonorum genera promittebat. Neque paucas vrbes ac ciuitates ad ditionem faciles inuenit, Sinis ylcrò portas apertientibus, & excipientibus: Sigan Metropolitana vrbs sola præsidium ad vim repellendam idoneum habebat. Tria erant eâ in vrbe Tartarorum millia, ac selecto-

H 5 sum

rum Sinarum duo millia , ex his qui
 sub Tartaro Imperatore metebant. Eorum
 Dux , ubi Hoi mottis audiuit ,
 vndique quas potuit collegit vires , ac
 reliqua ad ferendam obsidionem ne-
 cessaria , donec noua Tartarorum au-
 xilia aduenirent. Vbi autem resciuit ,
 Sinas ultrò vrbes ac ciuitates tradere ,
 Crudele
 confilium
 Ducis
 Tartari.
 ut hoc in Metropolitanâ ne fieret , ci-
 ues omnes ipse trucidare crudelissimè
 constituit : nec ullis vñquam preci-
 bus ab immani hac sententiâ dimoue-
 ri potuit ; donec tandem totius Pro-
 uinciae Pro-rege rogante , ac suadente ,
 promissâ ciuium fidei operâ , tyran-
 nicum consilium mutauit. Interim
 edixit , ut omnes denuò capillos , &
 omnino more Tartarico raderent , in-
 dictâ perduellionis pœna ; ut eo discri-
 mine ciues à reliquis , si qui forte in-
 grederentur , dignosceret : haec tenus
 enim Sinæ , capillorum suorum aman-
 tissimi , non totos crines abradebant ,
 sed paruam dumtaxat eorum partem
 temporibus hærentem. Edixit præter-
 èa , ut vbi cumque intra mœnia plures
 quam bini colloquerentur , id morte
 lucent : retuit , ne quis mœnia con-
 fcen-

scenderet; ne quis noctu per urbem obambularet, ignemve aut candelam noctu domi accenderet: iussit ut omnia armorum genera traderentur; qui secus facerent, omnes cum totâ familiâ rei mortis essent.

Post hæc, vt hostium vires exploraret, aliquos equites emisit, qui partim cæsi, partim fugientes in urbem regressi sunt. Quinetiam ut fortitudinis Tartarus Dux ac securitatis ostentatione deterreret hostem, portas urbis apertas esse voluit; imò nec mobiles fossarum pontes attolli permisit. Adeò tamen Hous, & ingentem hanc urbem circumquaque à longè obsidet, extra tormentorum curulum ictum. Trium leucarum est ambitus *Metro-politana Sigan obsidetur.*
urbis: vt autem maiores quam reuerà habebat Hous vires ostentaret, ignauū vulgus rusticorum suis adiunxit, cum quibus trecenta hominum millia effecit. Tantam vbi Dux Tartarus vidit multitudinem, omnes esse milites credidit; vnde de ciubus omnibus delendis iterum cogitat: sed meditata tam immania spes prosperi successus discussit. Gauisus enim plurimum fuit, quando

quando ex mœnibus prospectans, milites Sinas, quos habebat sub signis, magnis animis cum Hoiij copiis dimicare vidit. Hoc enim viso clamabat, *Hoo Manzu*, quod bonos barbaros sonat: ita nimirum à Tartaris Sinæ vocantur; ut ferè subactæ gentes subgentibus ludibrio sunt. Cumulabat verò hoc scamma his verbis, *Manzuxa Manzu*, hoc est, barbari barbaros necant: quos tamen, vbi à pugnâ redibant, non solum collaudabat, sed argento etiam donabat, quod in mœnibus, ad præmia eorum qui promptissimè dimicassent, exponi iussérat. Itaque Hous, cùm nulos intra urbem motus esse ciuium, prout sperabat, intelligeret, conatus suos in irritum cedisse videt. Sed & Tartarorum exercitū liberatur. citus suppetias venit: de quo vbi per exploratores admonitus fuit Hous, aufugit illicò; neque sic tamen Tartarorum manus omnino euasit. Tartarus enim Dux equites in fragientem ex urbe emisit, qui ultimum eius agmen occuparunt, & occisione deleuerunt, quamplurimis ablatis spoliis; quæ Dux ita distribuit, ut vulneratis plus daret,

daret, quām ceteris. Quid post hæc de Hoo actum , hactenus ignotum est , & nihil de eo auditum. Nihil ergo hi motus Borealium Sinarum contra Tartaros magis effecerunt , quām Australium Prouinciarum turbæ ; nisi vastitatem incolarum ac regionum , quas Tartari denuò occupantes, utrumque miserè vastarunt , ac spolarunt.

Hoc periculo defuncti Tartari , in aliud maximum , ab eorum insolentiâ ortum , incurretunt. Anno enim M. D. C. XLIX. Tartarus Imperator , iam adolescens , vxorem ducere cogitabat filiam Regis Occidentalis Tatariae , nimirum Tanyu Regni ; ut vel sic hunc Regem , cuius vires formidabant , amicum conseruaret. Ad eum ergo Legatum misit Patrium suum Regem Pauang. Huic per fortissimam urbem Taitung, quæ Xansi Prouinciaz Borealissima est , iter erat. Dicitur autem hæc vrbis clavis Xansi Prouinciaz , estque magni momenti contra Occidentales Tartaros : multis enim munimentis præst , ac ingentem militum numerum alit , ad montium & itineris custodiam ; ibi enim trans muram

rum illum famâ inclytum ingentes planities sese explicant, Tartarorum excursionibus aptissimæ. Sunt in hac vrbe (ut vulgò creditur) totius Sinæ pulcherrimæ mulieres: harum aliquas Tartari, qui comitabantur Pauang, rapuerunt; ac inter ceteras, nobilem puellam, cum ad sponsi domum duceretur. inauditū hactenus Sinis crimen. Gubernabat pro Tartaris has terras Kiangus Præfектus militū: apud hunc populi de Tartarorum insolentiis conquesti sunt. Ille rei indignitate motus,mittit statim qui Regulum Pauang admoneat, ac roget, ut sponsam restitui iubeat, ac suorum immoderationem compescat. Regulus hæc surdâ exceptit aure. Quamobrem ipse met Dux Kiangus Regulum adit: à quo non modo non admissus est ad colloquiū, verum etiam iniuriâ affectus ex palatio eiicitur. Irâ itaque tremens, Tartarorum sanguine acceptam iniuriam vlcisci statuit: suos milites conuocat, ac repente Tartaros inuadit ac trucidat. Ipse Regulus per murum dimis-
*Kiangus
in Tarta-
ros insur-
git.*
sus vix viuus evasit, pernicis equi celeritate. Tum Kiangus vexillum cri-
git,

git, quo se Han Regni, hoc est, Sini-
ci Imperatoris subditum declarat,
nullo tamen Imperatoris nomine si-
gillatim expresso; fortè quia ob maxi-
mum itineris interuallum de Iunglieo
nihil audierat. Itaque Sinas omnes *Kiangus*
ad pattiæ defensionem, ac Tartaro-
rum expulsionem inuitat. Nec pauci *magnas congregat vires.*
fuere milites ac Duces, qui ad eum
concurrerent. Quin & ab Occidentali-
bus Tartaris (contra quos ipse cum
suo milite hactenus steterat) magnis
promissis auxilia poscunt, ac obtinet.
Hæc res iniurum quantum Regiam
turbanit, ac Tartaros Præfectos: nam
Occidentales Tartaros Imperio inhia-
re, ac sibi iniudere, non dubitabant:
sciebant eorum vires, ac copias firmio-
res ac plures esse, quam Orientalium
Tartarorum. Augebat metum quod
nulos deinceps sibi equos fore anim-
aduerterent, quibus ut abundat Occi-
dentalis Tartaria, ita Orientales non
aliunde eos emere poterant. Quare
quantâ possunt velocitate, antequam
Kiangus maiores congregaret vires,
iustum exercitum Tartarorum contra
cum ex Regiâ Peking mittunt. *Kian-*
gus

gus verò , qui non minùs fortitudine quām arte promptus erat, & Tartarorum ingenia probè perspecta habebat, à multo tempore cum illis degens, fugam primò cum suis simulat; sed in ultimo agmine currus quamplurimos ire iubet, operosè contectos, quasi ditissima quæque continent ; qui tamen reipsâ non merces , verū tormenta maiora ac minora quamplurima inuerso ore vehebant. Tartari veram eam fugam rati, incomposito agmine ad prædam aduolant : verū tormentis inopinatò explosis maxima eorum pars occumbit ; quin & Kiangus acie obuersâ, confusos inuadit, ac non paruâ editâ strage fugat. Paulò pòst quoque , non minùs stratagemate quām fortitudine insignem se Kiangus ostendit : cum nouo ac reparato Tartarorum exercitu aperto confligit marte , ac nobilem reportat victoriam , quā

*Kiangus
strategemate
Tartaros
vicit.*

*Tartaros
iterum
cadit.*

Regiam Peking confusionē ac metu impleuit. Iam enim viator Kiangus ingentem ex concurrentibus vndique Sinais contraxerat exercitum , ita ut centum quadraginta millia equitum , & quadringenta millia peditum numero

taffe

rasse dicatur. Ut enim victorem sequuntur omnia, felici iam Duci militare vniuersi contra patriæ hostes contendebant. Vnde Amauangus, Imperatoris tutor, nulli alteri tanti momenti negotium committere volens, ipsem in Kiangum mouit, ultimum periculum de Tartarorum fortunā futurus. Tota igitur octo vexilla ad hoc bellum eduxit; hoc est, cunctas Tartarorum vires, quæ in Peking retribebantur. Constat autem, sub octo vexillis omnes milites Tartaros ac Sinas, tum qui in Peking, tum qui per totam Sinam sunt sparso, distributos esse. Primum, album est, quod Imperiale dicitur; secundum, rubrum; tertium, nigrum; quartum, croceum: his tribus ultimis Patrii Imperatoris præsunt; primum autem ipse Imperator regit. Ex his quatuor, permixto colore alia quatuor conficiunt; unde quilibet miles sub quo vexillo sit, & ad quæ castra, vel ad quam urbis partem diuertere debeat, cognoscit; ubi semper paratis equis ac armis ad bellum prompti habitant. Cùm autem exercitus vel cohors aliqua emitenda

I est,

*Ama-
uangus
ipse in
Kiangū
mouet.*

*Tartaro-
rum ve-
xilla.*

est, intra semihoram expediri possunt omnia. Inflatur enim pro tubâ mari-
num cornu, illis simile quæ nos Tritonibus appingimus: ex loco autem,
ac modo soni, qui & quo numero milites ac Duces procedere debeant, in-
telligunt; unde sine morâ parati ad-
sunt, ac vexillum sequentes (quod à tergo ligatum eques portat) excunt;
licet sæpè præter Ducem ac Signife-
rum, nemo, quorsum & cuius rei cau-
sâ ducatur, intelligat. Quando pu-
gnandum est, tum primùm quò de-

Secretum magnifica- ciunt in militiâ Tartari. stinentur cognoscunt. Secretum hoc in Tartaricâ militiâ Sinas omnes semper suspensos ac attonitos tenuit. Cum enim putarent Tartaros hanc autillam regionem petere, sæpè aliam derepen-
tè petiuerent. Illud etiam in Tartaricâ militiâ rarum, quod nulla secum du-
cant impedimenta, nec de anno-
nâ sint solliciti: cibus quem occu-
pant, satiat: carne ut plurimum ve-
scuntur, nec à semicoctâ vel semiafsâ abhorrent: ubi alia deest, occisos equos
Tartari venatio- ne dele- gantur. ac camelos vorant: per otium venan-
tur, ac sæpè integros campos vel montes circumdant; deinde paulatim coëun-

coēuntes feras in medio claudunt, ex quibus quot & quascumque volunt, interimunt: venaticos etiam ad hæc canes præstantissimos alunt, ac vultures. Cubile illis est solum, tapete, quo ephippium contegunt, substrato: à domicilijs incolendis abhorrent: tentoria pulcherrima habent, quantum velocitate ac arte erigunt vel deponunt, ut festinantem exercitum non detineant. Si domos inhabitare necessitas cogat, parietes omnes perrumpunt, relictis columnis, ac tectis: eundem locum cum equis pro cubili habent. Ita militiæ soli viuunt, sequac indurant.

Ex omnibus ergo vexillis, Amauanguis optimos quoque ac frequentissimos eduxit. Præterea à tribus Regulis, quos in Austrum ablegabat, partem militum sibi adiunxit; mandans ut per Prouincias, per quas transibant, ex præsidariis certum acciperent numerum, quo defectum supplerent. Sed ingentem licet exercitum duceret *Amauanguis cum re cum Kiango voluit; ne nondum Kiango benè fundati Tartarorum Imperij for- pugnare no audet.*

tunam cuarteret, aut vnius pugnæ periculo exponeret. Itaque, licet Kiangus saepius pugnam parato exercitu obtulisset, semper Amauangus detrauit, donec quid Occidentales Tartari responderent cognosceret; ad quorum Regem Legatum cum magnis misit muneribus, filiam eius pro Sinici Imperij domino in uxorem petens, ac affinitatem; rogans insuper, ut Kiango auxilia non submitteret. Obtinere ditissima auri, sericorum, argenti ac mulierum munera, quod volebat. Vnde Kiangus à Tartaris desertus, ut rebus suis melius prouideret, ad Taitung urbem regressus est; cuius rei citò illum, sed frustrà pœnituit. Amauangus enim, conuocatis innumeris vndique rusticis, ingenti fossâ (quæ decem leucas ambitu continebat) incredibili trium dierum velocitate, & erectis vndique castellis, subitaneo opere urbem clausit. Tum enim uero Kiangus errorem suum agnouit, ac sibi suisque fame pereundum non dubitauit, quod ad fossam ducentam spatium concessisset. Itaque irâ tremens, ut erat egregius miles, ad suos

Kiangi
error.

suos conuersus, *Mori*, inquit, *volo, non fame, sed ferro, si moriendum est.* His dictis cum toto exercitu ad fossam tendit. Pugnatum hic magnâ vtrimeque contentione; ab istis, ut fossam transirent; ab illis, ut defenderent: varia fuit fortuna, ac incerta victoria, donec Kiangus fortiter pugnando sagittâ transfixus corruerit, & cum eo spes tota Sinarum. Milites, eo mortuo, depositis armis partim aufugerunt, partim se Tartaris tradiderunt; à quibus libenter ac humaniter excipiebantur, satis utique gaudentibus, quod tantum amittendi Imperij periculum evasissent, ac tantum hostem debellassent. Post hæc Taitung urbem spoliaverunt, & præcipue Putheu ciuitatem, quam etiam igne cremarunt; ita templum ibi nostrum periit, ubi paucos ante annos, Licungzi latronis tempore, & Patrem Michaëlem Valta Austriacum amiseramus. Reliqua vltò se subiicerunt. Inde vero Tartari victores, ac spoliis onusti, Peking redierunt; ubi sim temporis erant, & ditissimos plerosque redeuntes vidi. Amauangus autem deinceps Occidentalem Tarta-

Kiangus
occiditur.

Xunchius niam ingressus est, vbi Xunchij Imperator uxore ducit. ratoris matrimonium stabiliuit, & quamplurimos equos à Regni Tanyu Tartaris accepit.

Interea tres Reguli, de quibus superata, Austrum petebant, ut inquietas illas Provincias in officio continerent. Per Xantung iter habebant prono flumine Guei nauigantes: cumque transirent per eam regionem, quam Imperator, occisis ob perduellionem Sinis, inhabitandam & colendam Tartaris distribuerat, horum quamplurimi, cùm magis bello ac armis gauderent quam aratro aut ligonibus, agriculturæ ignari, ut Regulos comitari possent rogarunt. Duo ex Regulis hos admittere noluerunt inconsulto Imperatore; tertius, Kengus dictus, admisit: itaque læti rustica instrumenta in bellica permutarunt. Imperator, vbi hæc resciuit, Kengo mandat, vt eos remittat: at ille varia prætendens, obedire detrectat. Quare Australium Provinciarum summo Gubernatori, qui Nanking residet, Imperator rursum mandat, vt Kengum vel viuum capiat, vel occidat. Facit ille Imperato-

ratoris mandatum secretissimè. Regulos Nanking aduenientes alacriter excipit, paratis conuiuijs, ac co-mœdiis exhibitis, quasi nullum ab Imperatore mandatum haberet. Cumque adesset dies, quo iter suum Reguli per magnum Kiang fluum continuare volebant, prædictus Gubernator eos iterum conuenit, ac in ipso flumine conuiuio excipit, quasi validicturus: (habet autem Sina ad hunc usum pulcherrimas ac ingentes naues, quæ quædam palatia inaurata credores.) Regulos igitur in huiusmodi naui conuiuantes hilariter detinet, donec milites omnes longius præcessissent: tum verò Imperatoris mandatum Kengo exponit. Ille promptam obedientiam simulans, se in eius potestate futurum, & Nanking reuersum promittit, si priùs concederet, ut ad nauim, quæ ipsum expectabat, se conferret, & de rebus suis disposeret. Concessum est; & nauem ingressus, laqueo se suspendit; ac mortem, quam effugere non potuisset, sibi ipsi intulit Summus autem Gubernator, Imperatoris nomine, eius filio camdem *Kengus Regulus seipsum suspendit.*

quam pater habuerat Præfecturam concessit; atque ita tres Reguli, superata Nanking ac Kiangsi Provinciâ, ingressi sunt tandem Provinciam Quangtung, Iunglieo Imperatori bellum illaturn. Et primum quidem nullo negotio plurimas vrbes ac ciuitates ad voluntariam ditionem pronas habuerunt, trium videlicet exercituum potentiam formidantes; sed Quangcheu Metropolis vim experiri voluit.

Quangcheu vrbs amplissima, vndique magnis ac latissimis aquis cincta. Vnica Borealis porta in continenti est; alibi tantum nauiculis in urbem patet iter. Aderat ibi cum ingenti classe capti Iquon filius: numerosæ præterea militum copiæ illam defendebant, inter quas & Macaënses fugitiui non pauci, qui ob opima stipendia Iunglieo militabant. Vnde non mirum si integro ferè anno obsidionem tulit: fame enim domari non poterat; quia mari facile omnia ac libere aduehebantur; Tartaris interim clausæ carentibus, & nauigationis ignarisi. Quibus addendum insuper, Tartaros plurimos in cå obsidione occisor,

sos , & ter impressionem facientes , fortiter reiectos fuisse. Attamen Quang-
 xxiv. Nouembris M.D.C.L. postquam cheu tan-
 magnis tormentis mœnia Tartari de- dem ca-
 iecissent , eam cuperunt ; prodente pitur, ac
 etiam , vt fertur , Præfecto quodam vastatur.
 Sinico ; cui eamdem Tartari Præ-
 fecturam , quam habebat , reliquē-
 re ; vnde proditionis suspicio. Al-
 tera verò die urbem spoliare cœpe-
 runt , & ad quintam usque Decembribus
 deprædatio tenuit , in quā infantes ,
 mulieres , ac obuij omnes necabantur
 crudelissimè ; unaque audiebatur vox ,
Occide , Occide hos rebelles barbaros.
 Artificibus tantum aliquibus vita per-
 missa est , ad conseruandas artes , &
 iis quos ad spolia portanda milites
 Tartari robustiores videbant. Sextā
 demum die Decembribus Regulus di-
 ploma publicauit , quo sœuiri ultrà ve-
 tuit , postquam supra centum millia
 hominum occisa sunt , præter eos qui
 obsidionis tempore vario mortis gene-
 re præcepti fuerant. Post hæc , circum-
 uicinæ ciuitates omnes Legatos suos
 miserunt , per quos Tartaris se ultrò
 dedebant , misericordiam implorantes ,

Iungliens fugit. quam magnis missis muneribus obtinuerunt. Deinde Regulus in Chao-king copias duxit, vbi Iunglici erat Regia; ex quâ cum totâ Familiâ impar viribus Rex aufugit, & urbem Tartaris cedere est coactus. Quónam autem Rex iste cum suis deuenerit, hactenus ignotum est mihi, (Quangsi Prouinciam ingressum non dubito.) Hoc enim tempore ex Prouinciâ Fo- kien Sinicâ naui vectus, Philippinas petij, in Europam ab iis missus, à quorum nutu discedere mihi nefas.

In Metropolitanâ Quangcheu tem- plum magnificentum habebamus, vbi Pater Aluatus Semedo Christianam rem procurabat, qui etiam à Tartaris captus ligatusque fuit, sæpè mortem minitantibus, nisi argentum, quod bonus Pater non habebat, proferret: demum postquam multa passus esset, ob venerandam canitiem, & libertatem & vitam mirabiliter obtainuit, à Regulo agnitus ac dimissus: quinimò ab eodem Breuiarium Romanum, Sa-
Tartari Templum offerunt Patribus. cra Biblia, ac bonam argenti summam eleemosynæ nomine accepit, & do- mum insuper, ex quâ templum con- struc-

strueret. Quod mirum videri non debet; namque hic Regulus & Patres in reliquâ Sinâ nouerat, & Religionem Christianam perspectam habebat, quando sub Sun Ignatio militabat, sub quo ad Tartaros confugerat. Nec solus hic Tartarus rebus nostris fauet; ceteri ferè omnes Europæos Patres amant, æstimant ac venerantur. Et non pauci *Tartari*
ex illis iam Fidem admiserunt nostram; *Fidem*
maioresque multò fructus speramus, *ample-*
si à sociis adiuti, ipsam ingrediamur *fluntur.*
Tartariam, ut meditamur; ubi no-
stros Deo Optimo Maximo egregiam
operam nauaturos confidimus. Et for-
tasse benignus Deus Sinam Tartaris
aperuit, ut Religioni Christianæ in ul-
timam Tartariam parat iter, hactenus
ignotam nobis ac inaccessam.

Eodem tempore quo haec ageban- *Corea à*
*tur, contra Coreanos etiam motum *Tartari**
*est bellum. Erant illi ab aliquot annis *deficit.**
Tartari tributarij, cù conditione, ut
vestes ac capillos non mutarent: sed
Tartari, tot victorijs inflati, iam co-
*gebant, ut *Tartarico* more incede-*
rent: quare totum illud Regnum à
Tartari defecit. Sed quid deinceps
actum,

actum , nondum ad me perlatum est.

*Ama-
uangus
moritur.*

Ceterum inter tantas Tartarorum victorias , initio anni M.DC.LI. mors Amauangi luctuosa incidit. Vir fuit, cui Tartari occupatum Imperium debent, prudentiam, iustitiam, bellicam arte & comitate insignis; ob quas virtutes non modò Tartaris , sed ipsis Sinis amori simul ac terrori fuit. Huius mors Regiam turbanit. Alter enim Rex Tartarus , huius frater , nomine Quintus, Xunchij iunioris Imperatoris tutelam per vim arripere volebat , Tartaris ac Sinis inuitis, qui Xunchium iam annum sexdecim , posse ac debere regimen suscipere contendebant. Quintus autem Rex contrà , Xunchij ætatem tantis rebus adhuc imparem prætendebat , ac sibi debitam tutelam. Quare Praefecti omnes , eo tempore in Regia versantes , palatum ingressi , Praefecturæ insignia deposuerunt ; negantes illa ab alio quam à Xinchio se recepturos. Hac visâ constantiam , Quintus ipse Rex , ne magis exacerbaret animos , & maiores turbas excitaret , tandem quieuit.

Ceterum , Amauangi mortem , Tar-

De quo
fol. 81.

tarorum res turbaturam, ac ad magna
discrimina perducturam non dubito.
Ægrè enim iuuenis Imperator illi si-
milem fortitudine ac gubernandi pe-
ritiâ inueniet, quem Reges ac Præ-
fecti omnes venerentur simul, ac ti-
meant: sed tempus futura euoluet.
Nunc ad Changhienchungum secun-
dum latronem veniamus; de quo me Vide su-
acturum promisi: vt quo pacto Tar- prà pag.
tari non modò Orientaliora, ac Me- 19.
diterranea, sed etiam Occidentalissima
Sinæ occuparint, edisseram.

Pudet equidem ac tædet de huius Chan-
ghienchungum rebus agere; tum quia eius ghien-
facinora vix fidem inuenient, tum chungus
quia sunt eiusmodi, vt de iis ne cogi- immanis
tare quidem deceat sine horrore. De eo
longam habeo narrationem, à duobus
nostris Patribus scriptam, qui in Su-
chuen Prouinciâ, ubi latro erat, rem
diuinam procurabant, nempe R.P. Lu-
douico Bullio Siculo & R.P. Ga-
briele de Magellanes Lusitano: quo-
rum integrati quia debetur fides, ideo
adducar vt credam, mortalem homi-
nem ad tantam nequitiam ac fæuitiam
peruenire potuisse. Ex cā igitur narra-
tione

tione hæc breuiter desumpsi, quæ nihil ferè aliud continent, quam diræ crudelitatis exempla, & adeò exquisitæ, ut vix dubitari possit, quin Lector, quantumuis humanus, eius auctorem, non hominem, sed feram, aut carne humanâ indutum dæmonem appellare debeat; & si quod est aliud dirius nomen illi imponere.

In varias Prouincias penetrauit hic latro, quas omnes rapinis, cædibus, incendiis, omnibusque miseriis impletas fœdauit. Erat illi animus omnes vastare, ne hostes haberet, vel in viuis relinqueret qui à se deficere possent; solis suis contentus militibus: sed nec horum quamplurimis pepercit. Veram Prouincia Suchuen, ingens ac populissima, in quâ per vim Regium assumpsit nomen, crudelitatis summæ theatram fuit. Postquam enim Huquang ac Honan, & partem Nanking ac Kiangsi verasset, peruenit ad eam anno M. DC. XLIV. & in eius Metropoli Chingtu, vi captâ, primo furoris æstu Regulum ex Taimingâ Familiâ, qui in hac vrbe sedem fixerat, occidit; ut iam septem alios ex maioribus crudelissime

*Varios
Regulos
occidit.*

lissimè mactauerat. Hæc fuēre præludia tragicorum actuum, quorum scenae breuiter exhibebo, vt videant Europæi quām horrenda sit effrænis & armata ferocitas in mediis infidelitatis tenebris furibunda.

Habebat latro crudelitatis impetus repentinus, ac principia ex dirissimâ orta indole. Nam vel leuiter ab aliquo offensus, vel solâ offensionis suspicione tactus, repente mactari iubebat. Nihil ei in ore nisi vocabula mortis. Sæpè vnius ob crimen totam familiam necabat, nec infantibus nec prægnantibus parcens: quinimò sæpè totam plateam delebat, vbi ille, à quo offensus fuerat, habitabat, sicut cum insontibus inuoluens. Aliquando cur-
Ob unum
sontem
insontes
plurimos
necabat.
forem in Xensi vicinam Prouinciam misit: ille regredi ad tyrannum noluit, lætatus plurimum quod eius manus euasisset: ob id totam regionem urbis, in quâ habitabat, delevit; & magnam quoque feritati vim intulit, quod ciues omnes non eadem poenâ afficerit. Vbi carnicex, quem fortè ob crudelitatem præ reliquis amabat, morbo extinctus fuit, tum de Medico à quo medi-

medicinam sumpserat inquirit : quo interempto non contentus , centum eius artis homines carnificis manibus immolauit.

Erat quidem in speciem comis ac suavis erga milites ; cum illis ludebat, epulabatur, ac tamquam gregarius colloquebatur : saepè ob bene exhibita militaria exercitia , ipse suis manibus eos sericis ac argento donabat. Non erat hoc illi inutile , nec probrosum: verum & facili de causâ crudelissimè coram se aliquos ex illis trucidari iubebat ; præcipue milites ex Suchuen Prouinciâ ; cuius populum miro persequebatur odio , quod suspicaretur eum Regiâ eius potestate non gaudere. Et vix quidquam agebat in publico , quin id ex comoediâ in tristissimam catastrophen ac tragœdiam desineret : si enim vel male vestitum , vel parum generosè ambulantem militem fortè videret , morte quamprimum afficiebat. Aliquando militi sericum dono dedit , qui de eius vilitate apud committones conquestus est. Id fortè audiuit explorator (quorum quamplurimos meticulosus tyrannus ubique habe-

*Odium
tyranni
in Suchuē
populos.*

habebat, qui facta & dicta omnium
referebant) à quo admonitus, ipse to-
tam illam legionem, sub cuius vexillo *Legionem*
querulus ille miles arma gerebat, co- *militum*
ram se trucidari crudelissimè iussit. Erat *delet ob*
ca legio, ut ferunt, duorum millium. *vnus*
crimen.

Habebat in Regiâ vrbe Præfectos,
Togatos sexcentos, publicis officiis *Præfetos*
præpositos: ex his post trium anno-*varios*
rum spatium vix viginti superfuerunt;
omnes leuissimis de causis vario mor-
tis genere affecit. Summo militaris
Tribunalis Præfecto, quem Pingpu
Sinæ dicunt, viuo pellein detrahi ius-
sit, quòd absque peculiari mandato
Philosopho Sinico ad dominum suam
è Metropoli exeundi potestatem con-
cessisset.

Eunuchorum quinque millia, quos & *Eunn-*
ex Taimingæ Familiæ Regulis à se *chos.*
occisis ad proprium admiserat obse-
quium, trucidari immaniter iussit;
quòd eorum viai semel accidit, ut non
Regis titulo, sed antiquo latronis
Changhienbung nomine eum com-
pellaret; perinde quasi iam latro non
esset.

Nec idolorum pepercit sacrificulis.

Hi, antequam latro Suchuen occupasset, ingentem tumultum, fictis armati criminibus, in Patres, qui incolis Christum annuntiabant, mouerunt; quæ deñum in maiorem Dei gloriam redundauit; ita ut Patribus liberè dianam rem agere permissum sit. Postquam autem latro Suchuen occupauit, sacrificulus magni nominis, qui turborum caput ac auctor fuerat, ob quædam verba quæ de tyranno protulit, captus est, ac in Patrum conspectu, qui fortè tyranno adstabant, capite trunatus. Didicerant Patres à Christo iniamicis benefacere, sed pro illo intercedere non potuerunt; quod latronis insanam iram neuerant, quæ intercedentes eadem pœnâ, cum eo, pro quo intercedebant, affecisset. Amabat quidem dirissimus latro Patres, tamquam doctos ac hospites, ac sëpè cum illis colloquebatur, in palatum sëpè innitabat; Patres tamen toties ad mortem se vocatos credebant, quam ob præcipitem tyranni iram meritò formidabant. Ter morti destinati, ex quanto deñum periculo diuinâ quadam manu, ut suo loco videbimus, crepti sunt.

Non

*Tyran-
nus Pà-
tres modò
amat, mo-
dò necare
vult.*

Non quieuit autem tyrannus vnius *Ob unius sacrificiū*
sacrificuli morte: vndique ad viginti *sacrificiū*
millia conquisitos vario mortis genere *li crimen*
ad orcum, cui seruierant, misit. Lauda- *20. millia occidit.*
bat se ipse coram Patribus, tamquam
rem bellam egisset. *Hi* (dicebat) *vobis vitam eripere volebant: sed Tien-*
chu (ita Deum nominant, quod Cæli
Dominum significat) me misit, ut pro
vobis de his hostibus meritas reposcerem
pœnas. Sæpè etiam cum Patribus de
Christianâ Religione loquebatur, &
tam appositè, vt Christianus videri
potuerit. Laudabat ac extollebat Chri-
stianam doctrinam, de quâ tum à Pa-
tribus ore tenus multa audierat, tum
ex libris, Sinico idiomate à nostris
impressis, legerat. Promittebat, vbi
Imperium occupasset, extructurum se
Deo templum, suâ dignum munifi-
centiâ: eratque in operibus externis
verè splendidus ac magnificus: nihil
enim nisi omnino egregium extruxit;
sed omnia operariorum sanguine fœ-
dabat, quos vbi vel leuissimum erro-
rem commisso deprehendebat, ipso
in opere crudeliter necari iubebat.

Ad Boream Suchuen Prouincię, vbi
 K 2   cum

Hanchung
urbem
occupare
tentat.

cum Xensi concurrit, iacet vrbs fortissima Hanchung, quæ ad Xensi pertinet: utriusque Prouinciae clavis dicitur, ob loci præstantiam ac fortitudinem: hanc tyrannus occupare contendit, ut facilius ad reliquas penetret. Ingentem ergo exercitum anno M. D. C. X L V . præmisit, in quo, præter reliquos, milites erant ad centum & octoginta millia ex Suchuen oriundi. Cum diu urbem frustrè obsidione cinxissent, obsessis fortiter ac strenue resistentibus, quadraginta millia ex Suchuen ad vrbis Præfetos defecerunt: ita tantus exercitus demum ad tyrannum re infectâ redire coactus est. Sed tyrannus irâ fremens, ceteros in fide perstantes ex Suchuen milites (centum erant & quadraginta millia) tamquam rebelles, horribili ferocitate à reliquo exercitu occidi iussit. Quatuor integras dies tenuit hæc carnificina: quamplurimis viuis adhuc spirantibus pellis detracta, & relicto annexo capite stramine repleta, atque ita ad ciuitates vel vrbes, ex quibus oriundi erant, transmissa, ut ciuibus terorem incuteret: atque hinc in totam Prouinciam,

Centum
quadra-
ginta mil-
lia mili-
tum cru-
delissime
necat.

ciam, tamquam à se Rege alienam, illud odium concepit, quod vix eadem omnino deletâ extinctum est. Plurimi quidem, ob inauditam eius tyrannidem, contra ipsum arma capiebant; qui cum milites non essent, sed solum ex confusâ populi turbâ collecti, sine peritis Ducibus, facile à latrone superabantur: plurimi, iisque prudentiores, urbibus relictis, secretiora montium occupabant: hi ex totâ ferè Prouinciâ soli crudeles tyranni manus euaserunt.

Post hæc omnes totius Prouinciæ *studiosos* studiosos ad Litterarium examen vo- ^{omnes occidit.} cat, Praefecturas doctioribus promittit.

Has adeò cæcâ ambitione prosequuntur Sinæ, ut tyranni stratagema ac perfidiam ne intellexerint quidem. Adsumt ergo ad decem & octo plus minus millia; quos omnes (ut moris est) in Gymnasium urbis, tamquam ad examen introduxit; ubi captos, à militibus necari crudelissimè iussit, asserens eos esse, qui suis sophismatis populum perturbarent, & ad rebellionem prouocarent.

Horresco referens tot funera, & no-

K;

uis

Infantes necat, ac matronas exponit. uis tamen obruor. Necdum enim re-censui quot ybique passim infantes , pueros , puellas ac matronas , etiam prægnantes interemerit. Quot Præfetorum vxores, viuis adhuc maritis, sed morti destinatis, prius publico exposuerit ludibrio turpissimus æquè ac crude-lissimus tyrannus , quām morti victimas immolare: vnde quamplurimæ violentas sibi potius manus inferebant , quām vt paterentur honestatis suæ publicum hoc & infame detrimentum. Execranda quamplurima huius generis exempla relinquo, ne castis oculis ac mentibus infanda & tacenda subiiciam.

Anno deinceps m. d.c. xlvi. in Tartaros , quos Xensi Prouinciam ingressos audierat , mouere coactus est. Quare, vt securior procederet, reliquos omnes Suchuen Prouinciæ incolas delere decreuit , iis exceptis , qui ad Barrapeliotæm vergunt , ne exercitibus alimenta deessent : nam per eas terras procedere debebat ; eâ de causâ illorum mortem in aliud tempus distulit. Primùm itaque omnes omnis generis ac conditionis in Chingtu urbū mā-
Sexcenta cinium millia Chingtu urbū mā-dar. Metro-

Metropolitanâ vrbe ciues , ab intro-
missâ exercitus parte vinculis constrin-
gi voluit; (sexcenta hominum millia
fuisse scribunt) mox ipse per hosce
vincitos obequitans transiuit , quem
lamentabili ciulatu & lacrymis , qui-
bus vel lapidem mouissent , Regem
ac Dominum compellabant , flexis
genibus rogantes , vt innocentí populo
suo parceret. Stereo ipse tantillum , na-
turâ humanâ diris visceribus ac cru-
delitati vim aliquam inferente : mox
tamen ad ingenium rediens , Occidite ,
inquit , Occidite hos rebelles. Quare
omnes eodem die extra vrbis mœnia ,
spectante ac vidente sanguinolento
latrone , trucidati sunt. Patres nostri
per id tempus , vt famulis suis subue-
nirent , tyrannum cum evidenti suo
adierunt periculo ; à quo tamen , stu-
pentibus omnibus , famulorum vitam
obtinuerunt. Jam ligati cum reliquis
educebantur : vnde diuisi Patres , alter
vnâ , aliis aliâ vrbis portâ egressus est ,
per quas miserabilis populus educeba-
tur veluti ad macellum ; atque ita fa-
mulos liberarunt : vbi etiam Deo ac
Religioni præclarâ nauarunt operam ,

Innocentes baptizantur.

infantes innumeros, militibus concidentibus, sacrâ Baptisnatis aquâ abluentes, qui ex carnificum manibus in Cælum euolatur et erant; atque ita immanis tyranni crudelitas parvulis illis profuit, vt Herodis Innocentibus: magnum planè Diuinæ prædestinatio-
nis testimonium.

Scribunt; tantum sanguinis hic fufsum, vt magni Kiang fluminis (quod urbem præterfluit) aquas auxerit: imò ipsa corpora in flumen projecta sunt; à quo abrepta, reliquis urbibus ac ciuitatibus, ne meliora à tyranno sperarent, nuntiabant. Nec diu dilata res est: nam tyrannus, eodem modo vndique dimissis exercitibus, reliquarum urbium ac ciuitatum intolas, quoscumque assequi potuit, ecclidit: ita totam penè populosisimam Suchuen Provinciam incredibili vastitate corruptit.

His peractis, milites omnes congregauit in campo, quem pro militaribus exercitiis quælibet vrbs in Sinis habet (Kioochang vocant) ubi eos ita est allocutus: *Orbis Imperium, expulsis Tartaris, vestrâ virtute me consecuturum spero: sed expeditiones ac promi-*

ptiores vos volo, quām modō sitis. Ego ipse, ut vobis notum est, sexaginta nauas argento plenissimas Kiang fluui merī, quod, ubi Imperium occupauero, facile extraham, ut vobis de me benē meritis distribuam (verum dixit de metso argento; sed ut locus lateret, nauas omnes mactauerat:) maius restat itineris nostri impedimentum; mulieres nimirum, quibus uestrūm quilibet grauatur. Agite fortiter, Imperio occupato exquisitissima alia non deerunt. Exemplo praibo; quamuis, ut Imperator, legi communi minimè obnoxius. His dictis, ex trecentis pueris (quas pulcherrimas ad voluptatem ae seruitum sibi elegerat) solas vingt ad trium Reginarum obsequium necari feruat; reliquas omnes ibidem necari inbet. Sequuntur deinceps milites crudelissimi Ducis Imperium ac exemplum, & innumeras innocentes mulieres, tamquam oves, & perinde ac si hostes essent, obtruncant.

Vbi verò homines ex Suchuen Provinciā, quos mactaret, non habuit, itam ac odium in urbes ac domos euomuit. Palatium superbissimum, quod

K 5 sibi

Militum
mulieres
omnes ne-
cari in-
bes.

Palatium sibi extruxerat, incendit: quo incen-
ac Ching- *dio & pulcherrimam ac amplissimam*
tu urbem *Chingtu Metropolim etiam vastauit.*
combur. t. *Arbores omnes, ne cui prodeßent, de-*
iecit. Ita (vt dicebat) purgato exer-
citu tandem processit, & vbi cumque
transibat, relictos hactenus mortales
internecione delebat; omnes nimi-
tum quos ad manus habere poterat.
Neque his contentus, quamplurimos
etiam ex militibus, quia præcedebant
alios, vel tardius sequebantur, leuissi-
mas demum ob causas, trucidabat:
ægrotos omnes ac debiles etiam ad
orcum demittebat, ne (vt ioco lude-
bat) in malâ ac destructâ regione mi-
seri remanerent. Crudelissima alia ta-
ceo, & ad catastrophen propero.

Vix Xensi Provinciam ingressus
 erat, quando Tartarorum Dux, Imper-
 toris patruus, cum quinque Tartaro-
 rum millibus adfuit, reliquis copiis
 subsequentibus. More Tartarico quin-
 que equites præcedebant: Tartari enim
 semper aliquos præmittunt; qui si
 bene excipientur, pro signo submis-
 sionis ac pacis habent; si vis aliqua
 illis inferatur, futuræ pugnæ signum
inde

inde accipiunt. Hos equites prodromos latronis exploratores viderant, & statim adesse denuntiant. Ridet ille exploratores, & num aduolarint Tartari, interrogat. Tum temporis homines quamplurimos ante se ligatos habebat, ut occideret; inter quos & duo nostri Patres erant morti destinati, quia in Suchuen redeundi copiam petierant; huius enim Provinciæ ad Christum conuertendæ curam suscepserant: sed inopinata mors latronis eos à præsenti periculo exemit: eodem enim tempore à Ducibus admonetur, Tartaros verè ac pro certo adesse. Quo audito, ipse confestim è tentorio erumpens, ut erat animosus, sine loricâ & galeâ, arreptâ lanceâ, paucis comitatus exit extra castra, ut Tartarorum exploraret aduentum. Adsunt reipsâ quinque illi Tartari, ac tyrannum inuadunt velocissimè. Prima sagitta quam emiserunt, felicissima Tartaris & pluribus aliis fuit, quæ latronis dirum cor transfixit, ac illum extinxit, qui omnes necaturus videbatur, & ex vilissimâ latronis sorte Regis interim titulum violenter assumebat: ita crudelitatis Tyrannus occiditur. monstrum

Suchuen Prouincia Tartaris subiicitur. monistrum corruit. Quo prostrato, reliqui simul adsunt Tartari, & facile totum eius exercitum sine Duce fundunt. Milites quamplurimi ad Tartaros deficiunt, alij occiduntur, alij aufugiunt: & mox in Suchuen Provinciâ miseræ hominum reliquæ, tamquam seruatores suos, accipiunt Tartaros: atque ita hæc etiam Prouincia Tartaris paruit, quæ in Occidente vltima Sinarum est, Tibetano Regno vicina.

Stabilitis exinde rebus, ac relictis præsidiis in hac Prouinciâ, ad Peking Regiam redditum parabat Tartarorum Dux; quando Patres nostri, iam liberi, facultatem ab ipso petierunt remanendi in Suchuen. Hanc verò concedere noluit; sed tantos hospites Peking secum ad Imperatorem transire debere dixit; in quâ vrbe ego ipse eos reliqui anno M. DC. L.

Patruus Imperatoru non bene excipitur: Ceterum antè commemoratus Dux, post tantam victoriam, ab Amauango fratre male est exceptus; & ubi triumphum sperabat, mortem inuénit. Cùm enim longissimo plurium mensium itinere, laborum assiduâ perpessione,

ac

ac continuis molestiis, plures quam pugnando Tartaros amisisset; de regimini negligentiâ accusatus, cum laudem se meritum crederet, iram domare non potuit; sed arreptum Tartarium pileolum in terram (quod summuin est indignationis signum) proiecit. Quare destinatus fuit carceri, in quem includi solebant ab Imperatoribus Sinicis quicumque ex Imperiali sanguine delictum aliquod commiserant; vocaturque hic carcer Cao- ciang. Hoc verò probrum ne prius ex Tartaris pateretur, in proprio palatio laqueo prius vitam finiuit; meliori dignus fortunâ Princeps, quam generosus illius animus ac præclarè gesta facinora merebantur. Non defuere qui hoc ex Amauangi æmulatione ortum affirment; sed credo Amauangum ad hæc adductum, quod rebus Tartaricis non parum timeret ab hoc fortissimo, sed præcipitis ingenij fratre.

*Scipsum
suspendit.*

Atque hic esto narrationis meæ finis, quâ Bellum Tartarium breuiter descripsi, ad initium usque anni M.DC.LI. quo tempore ex Sinarum Regno in Euro-

158. DE BELLO TARTARICO

Europam à Superioribus meis missus
descendi. Ex hac portò , si nihil aliud,
illud certè mirum & omni obserua-
tione dignum apparet , quemadmodum
breui septem annorum spatio Tartari
plus terrarum occuparint, quam exer-
citus integer in longum & latum per-
ambulare possit : duodecim nimirum
Imperijs Sinarum Prouincias, & Core-
am , ac Leaotung ingentes terrarum
tractus. Quid verò post hæc actum
sit, cum in charam mihi Sinam redie-
ro , Deo benè fauente, vel cum à So-
ciis admonitus per litteras fuero , fa-
ciam quoque ut Europa huius Belli fi-
nem non diu desideret.

APPEND.

APPENDIX.

Postquam typis vulgata prodit
nostra de Tartarico bello Historia, cum Amstelodamo (ubi At-
lantem Sinicum quantâ potui celeri-
tate ad editionem perduximus) Bruxellas
reuersus essem, ibi à Romanis nostris
ad me transmissas postremas Sinen-
sium litteras, quarum summo tenebar
desiderio, accepi. Ex his aliqua in ciui-
tate Xanghai prouincia Nanking
XIV. Nouembris anno M. DC. LI. à
R. P. Francisco Brancato Siculo ex-
arata erant. Quòd autem existimem
Europais non ingratum me facturum,
si priuatum nuntium in publicum
emitterem; narratiunculam, uti eam
excerpsi è litteris, subrexo.

AD saniorem iam statum Impe-
rium Sinense perductum est, post-
quam Amauangus, adolescentuli Re-
gis patruus ac tutor, è viuis excessit;
cuius in occupando alieno Imperio
vel ocitati, in retinendo vigilantiae for-
tu nam tam felicem Tartari debent.
Extincti tamen existimatio longè di-

De quo
suprà
fol. 82.

Ama-
uangus

suspe-
ctus, post
mortem
punitus.

160 DE BELLO TARTARICO

uersa ab auctoritate viuentis fuit. Cùm enim regnandi potestas omnis eius morte ad nepotem recidisset, is nomine Xunchi, etate pñè puer, consilio ac prudentiâ senex, magnâ omnium Ordinū approbatione imperare cœpit. Vix inauguratus erat, quando iudicij sui maturitatē cum iustitiae seueritate coniunxit: deprehensis enim, quæ adhuc latuerant, nefarijs Patrui consiliis, occultorumque flagitorum vestigiis, eorum grauitate sic commotus est, ut demortui Amauangi sepulchrum, superbissimo ornatum cultu, effodi iussérunt. Eo supplicij genere nulla apud Sinas capitalior est poena; ab infixâ enim animis religione summam venerationem monumentis defunctorum adhibent. Extractum inde cadauer, primum fustibus, tum virgis euerberatum, tandem præciso capite, extremis reorum probris obiectum est. Ita splendor tumuli in puluerem abiit, & fortuna, quod viuo debuerat, mortuo soluit. In Ræfectoros quoq; Amauango amicos aut concios supplicijs actum est: pars interempti, pars dignitatibus exuti. Hos inter varia Colai Fung fortuna

Vide su-
præ fol.
81.

*Sinarum
religio
erga de-
mortuos.*

tuna fuit, qui sumimus Tartarici Imperij Praefectus, licet Christianæ Religionis exors, Societatis tamen nostræ amicus ac fautor in paucis, mihique probè cognitus fuit: cum, innocentia compertâ, pristino loco restituit.

Interea nouis Imperator Xunchius, primo adolescentiæ flore pubescentis, de fastigij tanti propagatione sollicitus, cogitatas iam nuptias absoluit, & filiam Occidentalis Tartariæ Imperatoris sibi connubio adiungit: in quo Europæorum more agunt Tartari, sponsâ è summi generis virginibus ductâ: at Sinarum Imperatores, post habitu natalium splendore, ex maximo formosarum numero eminenti formâ coniugem legunt, & ne plebeiam quidem respuunt. Postremo certè Sinarum Imperatori uxor fuit, cuius pater stramineis calceis consuendis quæstum fecit. Sic olim Assuerus, ex captiuâ Reginam habuit: quem morem credibile est vel à Sinis ad Persas, vel ab ipsis Persis ad Sinas olim deriuatum. Sed ut ad rem nostram redeam, Xunchij nuptiæ pompâ tanto Imperio dignâ celebratæ sunt.

L

Nec

*Tartari
Impera-
toris nu-
ptia, &
earum
ritus.*

Neo Sponsæ aduentanti fastus defuit
 Nationis ingenio congruens, immense
 militum copiæ, equorum greges, qui
 numerari vix poterant: opulentia si-
 quidem Tartarica non tam luxui op-
 portuna, quam bello. Neque supra
 fidem videtur innumerus equorum
 modus; euidem apud Sinas agens
 noui octoginta equorū millia ex Tar-
 tariâ Occidentali uno commeatu ad
 Sinas dono deducta. Quæ Tartaro-
 rum potentia, ut nullis limitibus co-
 hiberi se patitur, ita modo totam
 Quangtung Prouinciam vi subegit: ex
 quâ in Quangsi quoque fluminis mo-
 re inundantes Tartari eam ditioni suæ
 adiunxere. Igitur ex eâ profugus cum
 Eunuchorum principe P'ang Achilleo
 Christiano Iunglieus Sinarum Rex,
 ad confinia Tungking substitit, totoq;
 ferè regno exclusus dicitur. R. P. Si-
 mon de Cunha Lusitanus ex Fokien
 Prouinciâ in suis scribit, Iunglieū Re-
 gem, continentí omnino relicto, ne in
 Tartarorum manus incideret, mare
 petuiisse. De Patre nostro Andreâ Xa-
 uerio Kofler, qui Regem Iunglicum
 sequebatur, eiusque filium, uxorem,
 matrem

matrem aliosque plurimos Baptismo facio abluerat, nulla hactenus mentio; adeoque quid de eo actum sit, prorsus ignoratur.

Ceterum dum Quangsi Prouinciam Cung Tartarorū Regulus domat, Colaus, qui summā Præfecturam gerebat, & Christianus erat, in potestate hostium vechit. Tartarus victor, triduo ab omni in eum crudelitate abstinuit, ratus egregij Philosophi animum dignitatibus præmissisque propositis ad obsequium alecti posse. Verum ille fidem olim Regi suo datam vitæ præferens, *Egregia* capite plexus est. Venerationi tamen *fides in Regem.* ac laudi virtus fuit; corpus ab hostibus magnifico tumulo illatum: tametsi enim ad defectionem Sinas inuitavit Tattari; perseverantes tamen in fide præcōnito ac benevolentia prosequuntur. Hæc sanè etiam ipse viri præstantis amicitiae ac virtutibus debeo, quas & coram in eo veneratus sum, & Si-nensis Ecclesia totos viginti annos eum admiratione suscepit. Nomen ei Kiu Thomas, memoriâ sempiternâ dignissimum. Ex Nanking Prouinciae *etiam* Changcho oriundus fuit. Inter
L 2
hac

164 DE BELLO TARTARICO

Vide su-
prà fol.
152.

hæc ex Suchuen prouincia, quam se-
uitie ac plurimorum scelerum infamia
notus latro Changhienchungus cui
stauerat, nuntiatur variis eam. bello-
rum motibus concutti; & quamuis per-
domita videretur, nouas tamen res
turbasque moliri.

Littera
postrema.

Iam & Fokien prouincia laborare
coepit. Ex eius vrbe Changcheu, iam,
obsecssâ xxx. Martij anno M. D. C. L. I. R. P. Petrus Carnevari Genuensis scri-
bit, Quesingum relicta nauibus ex-
scensione in continentem factâ, om-
nem latè regionem inuadere, villas ac
ciuitates nonnullas occupasse, terrorem
circumferre; Tartarorum Praefectos
præsidiis & munitionibus se contrin-
ere, certamen detrectare: breui tempore ex
Peking regiâ sede ingentes copias ex-
pectari, iisque facile debellatum iri. Est
autem Quesingus hic Provinciæ Fokien
infestus, natus patre Iquon, seu Ching-
chilungo, magnæ famæ piratâ, quem
insigni Tartarorum dolo captum fuisse
suprà narratum est. Ut vero petivam,
ea quæ de hostine illo quadam postre-
ma noua, cùm Europam petivimus apud
Hollandos in Bataviam donâ sed quæcumque
ab

Quesin-
gus pira-
ta.

Vide su-
prà fol.
103. &
106.

ab illorum epibatis ac militibus qui-
busdam tamquam captiuus deductus
fueram) aliquot mensibus versarer; &
quæ ex quibusdam Sinis ad eamdem
Insulam nauigio Sinico delatis an-
no M. DC. LIII. Ianuario mense per-
cepi; nempe ad compescendum Que-
singum exercitus Tartarorum nuine-
rosos adnepisse. Horum Dux callidi-
tate utendum ratus, exiguum suorum
manum aduersus Quesingum præ-
mittit: mandata addit, ut pugnæ sese
committant, ac simulatâ mox fugâ ad
tutiora festinent. Maxima interim
Tartarorum equitum vis profundam
vallem à tergo montis interiecti insi-
det. Tartari, qui pugnam inchoauer-
rant, mox fugam arripiunt; quos dum
progressi Sinae sequuntur ac preinânt, &
paulatim ardore vincendi longius à
littore Chang fluminis, ubi classis ita-
bat, recedunt, repente Tartarorum
equitatus cernitur; sic maxima cæ-
des, redditu Sinis ad naues præcluso,
ex quibus ad octoginta milia delecta
affirmabant, Quesingo suorum inten-
sum ex navi spectante; quem & dixisse
aiunt, se adhuc semel fortunam contra

Quesi-
ngus vi-
citur.

. C I L 3 I : Tarta-

Tartaros probaturum ; quam si iterum nouercam experientur , tum demum se capillos Tartarorum more abscondi-
feturum.

Religio Christiana- Denique ut ea quæ ad Religionem
24. spectant, atque postremis è Sinâ litteris accepi dum in Belgio Bruxellæ adhuc agerem mense Iunio M. D C. L I V . quām paucissimis attingam ; referebant illæ, Patres Societatis Iesu , à Tartaris benignè ut anteà , & melius quoque haberí ; libertimū toto Regno exercitium Christianæ Catholicæ Religionis ab iis permitti , & præter vetera templa , nouis quoque condendis non tantum fieri potestatem , verū & rei non parum in eorum fabricam quibusdam in locis ab iis esse collatum . Adeo quæ aliis damno sunt , diuina bonitas suis vertit in lucrum . Verū hæc & similia fusiūs enarranda ampliori volumini reseruantur , quod ea quæ ab anno M. D C. X . (quo suum de Christiana expeditione apud Sinas susceptā ab Societate I E S V libatum concludit R. P. Nicolaus Trigautius) gesta sunt usque ad hæc tempora , complectetur .

F I N I S.

FACULTAS

R.P. PROVINCIALIS.

Ego infrascriptus Societatis IESV
per Flandro-Belgicam Prepositus
Provincialis, potestate ad hoc mihi fa-
ctâ ab admodum Reuerendo P.N. Go-
suvino Nickel, Societatis eiusdem Pra-
posito Generali, do facultatem Baltha-
sari Moreto, Architypographo Regio,
typis mandandi librum De Bello Tar-
tarico, editum à R. P. Martino Martinio,
Prouinciae Sinensis Societatis no-
stræ ad Vrbem misso Procuratore. In
quorum fidem has manu meâ signatas,
et sigillo officij mei munitas dedi. An-
tuerpia XIII. Februario. M.DC.LIV.

Ioannes Baptista Engelgraue.

APPROBATIO

CENSORIS.

HISTORIA hæc *De Bello Tartari-*
co, à R.P. Martino Martinio, So-
cietas IESV, aptè concinnata, & in
nullo Fidei Catholicæ aut bonis mori-
bus diffona, luce publicâ dignissima
est. Actum vi. Martij, M. DC. LIV.

Guilielmus Bolognino S.T.L.Can.
et Libr.Censor Antuerpia.

SVMMA PRIVILEGI.

PHILIPPVS IV. Hispaniarum & Indianarum Rex Catholicus, ac Potentissimus Belgarum & Burgundionum Princeps, Diplomatico suo sanxit, ne quis De Bello Tartaro Historiam, Auctore R.P. Martino Martinio, ex Provinciâ Sinensi Societatis IESV in Urbem misso Procuratore, prater Balthasaris Moreti voluntatem ullo modo imprimat, aut alibi terrarum impressam in hæc Germania Inferioris ditiones importet, venalémve habeat. Qui secùs faxit, confiscatione librorum, & aliâ graui pœnâ multabitur; uti latius patet in litteris datis Bruxella XII. Martij, M. DC LIV.

Signat

D.Fren.

2-6

Digitized by Google

